СИМА СӘМӘНД

ГӨМАН

Ex.1

СИМА СӘМӘНД

Sîma Semend
Guman

ГÖМАН

Ji bo kurdê şîrîn hevalê Ûso 13/4 sal 1986.

Нәширата «Советакан грог»
Ереван - 1982

ԳՄԴ 84 Քրդ.
Ս. 170

Сима Саманд
«Надежда». — Проза. — Ереван. «Советакан грох», 1982. стр.

Бәрәвокеда сәрһатиед дәрһәqа wәт'әне Советиейи гӧлвәдайи, пешдачуйина ә'мьре щьмаә'та советие, хәбата wейә мерхасә нәбинай һатьнә щикьрьне. Сима Сәмәнд сәрһатие хwәда ӧса жи ль сәр п'арәкә щьмаә'та к'ӧрдә кӧ Әрмәнистана Советиеда дьжи дьсәкьнә, дьдә к'ьвше ә'мьре wейи иройини ша у бәхтәwар, изьн у р'ьсqәта к'ӧлфәта к'ӧрдә аза, пешдачуйина wе.

С $\frac{4702320000(835)}{705\ (01)\ 82}$ 76—82 "М„

К'ӘДӘР

Хьзәк сәр бәрфер'а дьшульки, пәй хwә думана бәрфе р'адькьр... Хьзәкчи дьфитандә һәспа, qамчи дькьр, зузу вәдьгәр'йа, к'ӧлфәта щаһьл һәрдӧ зар'окед wейә бьч'ук дьнһер'и у пьрс дькьр, хwә әw у зар'о нәqәфьлинә, бәр дьле wанда дһат, wәки һ'әвәки жи тәйахкьн, зутьрәке wе бьгһижьнә гӧнд. Дайка зар'а, жь хәмхӧрийа хьзәкчи р'ӧһ'дарбуйи, дӧа' ль wи, мале, зар'е wи дькьр. Әwе һәрдӧ зар'ед хwә дабун бәр һ'әмеза хwә, р'ьнд ньхамтьбун, сәре хwә данибу сәр сәре һәрда, к'әтьбу нава мьталед к'ур, фькрәке р'әһ'әти нәдьда wе: "Гәло мьн р'аст кьр ве звьстане зар'ед хwә сәре р'йа хьстьн, гәло хәлqе чь мьнр'а бежә?... Ле хwәси, хәзуре мьн, т'ие мьн, балт'узе мьн? Чаwа бькьм, жь ниве ве р'е пашда вәгәр'ьм?. Ле Һ'әмид, әwе нәвежә чь. Ле дйа мьн, бьре мьн?„. Ван фькра р'әһ'әти нәдьдан дайка щаһьл, дьле wе дьшәwьти. Фькрәкә майин жи, кӧ дьле wейи назьк qӧсандьбу, нәвса wе бьриндаркьрьбу, qәй бежи т'ьме дьготе: "Qрара тә р'астә, тә дайә сәре р'е—һәр'ә„...

У хьзәк дьшульки... Де ль әwләда дьнһер'и, дьк'әwгьри...

Зар'о ноли дӧ каре хәзалайә бесущә, бегӧнә сәре хwә дабунә сәр һәвдӧ у дьһеньжин, к'и занә дьвәк хәwнеда баве хwәйи хәриб, мала хwә, листькед хwә дьдитьн.

Де сәр wанда мел бьбу, wана дьнһер'и, пе дәсте хwәйә qәфьли сурәте wанә щәмьди мьздьда у һесьре wе ноли тә'ви-тәйроке дьбарин сәр дәсте wе, сәр сурәте тьфала.

Әwе бь ч'ә'ве һесьрә к'әдәр тфала дьнһер'и, дьнһер'и у

т'ер нәдьбу, заньбу, ԝәки дьбә иди т'әԝԛе хԝә жь ԝана бьԛәтинә, дьхԝәст сьфәте ԝана нава дьле хԝә, нава р'öһ'е хԝәда бьк'ьшинә, бьк'ьшинә у т'ö щара бир нәкә...

Дурва гöнд ханекьр. Бәрфа чилә—ԛәрԛаш әԝ нахамтьбу, жь к'öләка дуе зьрав дьк'ьшйа. Гöлп'әрие, ԛәй бежи, хәԝнеда дәнге хьзәкчи биһист.

— А, әв жи гöнде ԝә, хушка Гöлп'әри. Мала мьне, зар'а эп'ещә сәрмакьр. Ва дьнһер'и, гьшка тәндуре хԝә дадәнә, һуне нһа р'ьнд гәрмбьн...

— Әм зәф жь тә р'азинә, бьре мьн,— Гöлп'әрие готе,— бьра хԝәде мьразе тә, мале у зар'а бькә, т'ö нибуайи зар'окед мьне бьшәԝтйана, тә әм зу гиһандьн щи...

Хьзәк бәр хан—манәки йәкԛәтейи бь кәвьре туфе чекьри сәкьни.

Малхԝе мале, кö каләки дәст у п'ейи сәр хԝә бу, бәр дәри пәз альф дькьр. Әԝи, кö к'öлфәт у зар'ед ԝейә бьч'ук хьзәкеда дитьн, кьрә зарин, бәрбь ԝан ләзанд:

— Гöлп'әри, лао, т'ö сәр ч'әве баве хԝәр'а һати, мала мьне, т'ö у зар' р'ьнд щәмьдинә,— кале әхтийар гот у зузу һәрдö зар'о жь сәр хьзәке һьлдан, р'амусан, бьрә бәрбь мале у пер'а жи дьгот:—әз ԛöрбана ԝә, баве ԝәйи хәрибьм, ве сöр'—сәԛәме чь ԛәԝьмийә, ԝә дайә сәре ван р'йа?

Т'әмамийа нәфәре мале дәрк'әтьбун дәвра. Пирка Шени, кö бәр һәвир р'абубу, һәма öса, бь дәсте һәвир у шалка хԝәйә арва, нәви у бука хԝә п'ач' дькьрьн, лубәлуба ԝе бу, дьчу-дьһат..

— Ԝийи, әз ԛöрбана меванед хԝәйә ә'зизьм, һун сәр ч'әве мьнр'а һатьнә, бина Сутое мьн жь ԝә те,—пирьке дьгот, йа кö һесьр т'ьжә ч'әва бубун, к'әла гьри дабу ԛьр'ьке. Әԝе нәвиед ԛԝә р'әх тәндуре данә р'уньштандьне, дәст-п'ие ԝан мьзда, паше вәгәр'йа сәр буке у бь тәһәрәки хоф дьлда, пьрси:

— Гöлп'әри, ԛәт нәме Суто дьстини, чь дьнвисә?— Гöлп'әрие кö әв пьрс бьһист, к'әла ԝе дьһа т'ьжә бу,

дьле хԝәда йьфьр' ль бәхте хԝә кьр. Биранина р'ожед бöһöрийә чәтьн, һ'ьзрәта мер, һ'әсина к'öмр'әшие, гьшк т'әв һәв бубун...

— Дае, һун жь мьн баштьр дәрһәԛа Сутода заньн, ле жь мьн вәдьшерьн. Әз пе һ'әсйамә у зәф р'ьнд заньм, ԝәки әԝ зәԝьщийә...

Сәр—ч'әв ль Гöлп'әрие сор бубун, жь һерса хәбәрдан ле нәдьбу. Дәмәке сәкьни. Дьһат к'ьвше дьфькри, чь бежә... Паше гьлие хԝә пешда бьр:— Е кö дәрһәԛа малзар'ед хԝәда бьфькрийа, ԝе әԝ йәка нәкьра... Әз жи мәримә, хԝәйа нав у намуса хԝә... Һун бь ч'әве хԝә дьбиньн, мьн бой хатьре ван зар'а, һ'ьзрәта Суто, р'ожед чьԛас гьран дәрбазкьрьн. Дьле мьни бе ԝе йәке жи бьриндар, әԝи кöләкә т'әзә вәкьр, кö т'ö ду—дәрман ԛәнщ накьн. Дьле мьни бьриндар ве йәке набахшинә. Әз заньм, һуне ве кьрьна мьн гöнәк'аркьн у бь хԝә жи т'әхмин дькьм, ԝәки ве кьрьнеда тьштәк р'аст нинә... Ле әз мәщбурьм, һа бькьм, ԝәки дьле ԝи жи бешә. Әв зар'а дһельм у дьчьм.

Хԝәси, хәзур бәр дьле ԝеда һатьн, шеԝр у ширәт ле кьрьн, ԝәки дьԛәԝьмә дәрәԝә, чьма зар'е хԝә дьһеләдьчә.

— Дае, баво,— Гöлп'әрие гот,— р'уе мьн бьн п'ие ԝә, әва чәнд салә, ԝәки әз бука ве малемә, ԛәнщи—хьрабийа мьн ԝәва әйанә, мьн жи һе хәбәрәкә сәрт жь дәве ԝә нәбьһистийә. Ле һун мьн гöнәк'ар нәкьн...
Һун жи денә,— Гöлп'әри бәрбьр'и к'öлфәте сәкьни бу, кö кәр' сәкьнибун-дьгрйан,— мьнр'а гәләки гьранә, ԝәки зар'е хԝә дьһельм, ле готи һун жи бьк'әвьнә һ'але мьн...

Ч'әве Гöлп'әрие т'ьжә һесьрбун, тәе бьгота һәр хәбәрәке әԝ дьхәньԛандьн. Дәмәке жи сәкьни, зар'ед хԝә нһер'и, пьшта хԝә да ԝан дәсмал бьрә ч'әве хԝә у ләз дәрк'әтә дәрва.

Хьзәк бәр дәри сәкьни бу, бәр ч'әве ԝе р'әшәвәдьһа-

тьн, әwe те дәрнәхьст хwә чаwа авитә сәр хьзәке. Мьстое хьзәкчи дәйн ль һәспа кьр, хьзәк шульки, Гӧлп'әри бәрбь мала баве we бьр...

Әwe пәй хwә һишт дӧ дьле хьлфькә назьк, дӧ дьл кӧ щара ә'wльн әмьре хwәда бе де ман. Дьлке wани тәньк шькәст нола шушәкә хасә, кӧ тәрк лек'әвә. Эп'ещә wәхт һәрдӧ тьфала пәй хьзәке ньһер'ин, һесьре wан нола тә'вие тәйроке сәр сурәте wанә назькда дьһатьнә харе.

— Пирке, ч'ьр'а тә һишт ьне һәр'ә, чьр'а әм анин у чу, ьне дьхwәзьм, бежә бьра бе, тә нәһишта, wәки һәр'ә. Әw иди нае.

— Wәй ла ч'ә'ве тә р'ьжйае Шение, wәй ла тӧ р'убаре дьне нәмае зар'о дәст хwә чун. Wәй, бәлки кӧр'е тә бьмьрә Һитлер, тә чь ани сәре мә.

Әwe һәрдӧ зар'о һ'әмез кьрьн, данә бәр дьле хwә у п'ор'е wани кӧришк нава һесьре хwәда шуштьн. Әwe т'ӧ щаб нькарьбу бьда wан, нькарьбу нета wана миасәркьра, жь qәwата we дәрбу.

Илаһи Щьнди, кӧ 5-6 сали бу, искә-иска wи бу дыгрйа, дькьрьн-нәдькьрьн т'ӧ ч'ар пе нәдьбу. Шенйа һесир иди хwә ӧндакрьбу, дәр щинаре доре жи пер'а дьгрйан.

Щәмилә, кӧ һ'ьнәки мәзьн бу, фә'м дькьр, wәки бьре we дәст хwә дьчә әwe иди хwә зәфт кьр, р'абу чу бәрбь бьре, әw һ'әмезкьр у гот:— Щьнди, дьхwәзи әм һәр'ьнә бал ьне. Ай, әме бежнә калко бьра сьбе мә ббә, әре пирке, һуне мә ббьн?

Щьнди кӧ хәбәре хушке бьһистьн, гот:— Әре пирке, р'асти һуне мә ббьн? Әз р'е нас дькьм, әзе бежьм әме чаwа һәр'ьн.

Сәр ван гьлйа калык, пирке гот:—Әре ә'зизе мьн, әре әме тә ббьнә бал ьне.

Бәрә-бәрә Щьнди һ'ьнәки сәк'ьм бу у бь we нете р'аза, wәки сьбе we диса һәр'ә бал дйа хwә.

* * *

Эварә сар бу, һ'ьшкикә ӧса бу, кӧ т'ука мәрьв һәwеда дьqәр'ьми Гӧлп'әрие хwә дабу qӧлч'әки хзәке-дорбәре хwә дыньһер'и. Ч'арнькал тә'ри-шәвәр'әш бу у кӧла дьле хwәр'а дьнә'лйа. Дьле we нола we шәва р'әш тә'ри бу у те qәй бежи нола we сәqәма ниве звьстане сар ббу, qәр'ьмибу. We дәме тьштәк бәр ч'ә'ве we нәдьһат. Хьзәкчи те дәрхьстьбу, кӧ Гӧлп'әри чь һ'алиданә, заньбу дәрде weйи гьранә, хәбәр нәдьдитьн, кӧ qә на, тьштәки бежә, дьлмьнике бьдә бәр дьле wейи бьриндар.

Әwи заньбу, т'ӧ гьли у хәбәрдан к'ӧмәке надьнә wи дьле wейи жь элк'ана дәрк'әти. Эп'ещә wәхт әw ӧса кәр' у лал чун, паше хьзәкчи бь тәһәрәки, тәе qәй бьгота бь тьрс, пьрси:

— Хушка Гӧлп'әри, хwә р'ьнд бьп'ечә, сәqәмәкә гәләки зорә, тӧе бьщәмьди, һәла әме эп'ещә ә'рд һәр'ьн.

— Э, бьре Мьсто qәт т'ӧ кӧл жи мьн нае. Әзе бьжим, сәд сали ә'мькьм, әзе һәла һе кӧл у дәрде ван кӧл— дәрда гьрантьр жи бьвиньм, бьре мьн, е нолани мьн намьрьн, дьжин, бона кӧла, бона ә'щебе гьран, мьрьна wана т'ӧнә. Мьн дьгот дәqа кӧ әз жь Щәмиле у Щьнди бьqәтьм, әзе хwә дардакьм... Ле к'а, qәт кӧл мьн һат? Әве хwәр'а хәбәрдьдьм, сьбе жи дьвәк бьк'ньм, лаqьрдийа бькьм. Ле т'фале мьн, Щьндие мьн, кӧ һаqаси мьн һ'ьздькә, кӧ дәqәке бейи мьн нькарьбу бьма, хwәр'а дурдәраз ма бәр дәсте пирке, паше демар'йе... ах, бьре Мьсто мьн чькьр, чьр'а мьн зар'е хwә бьрьн? Әз нькарьм, әзе ббһ'әщьм...

Гӧлп'әрие аwа хәбәрдьда у һесьре wейә сар нола тә'вие тәйроке дьбаринә сәр сурәте wейә алщәwази.

Мьсто бәр ч'ә'ве хwә дьдит, чь һ'алиданә дайка бәрдлу, к'ӧлфәта дьлбьриндар. Әwи фәсал жь we пьрси:

— Хушка Гӧлп'әри, wәки тӧ гӧр'а бьре хwә бьки, әм

ве шәве р'енәк'әвьн, ль ви гөнди бьсәкыньн һ'әтани сьбе паше шәбәԛе р'ек'әвьн.

Тәе бьгота Гөлп'әри һәма һивийа ван хәбәр бу. Әԝе һәла һе п'ь'рти гөман дьле хԝәда һьштьбу, һәла дөдьли бу, дьхԝәст шунда вәгәр'ә һәр'ә, зар'а щаркә майин бинә.

— Әр'е, бьре Мьсто, һәма ви гөндида насәкә мьн һәйә, өса һәйфә т'обәбә, хушка мәрьвә һ'әлал жи нолани ԝе нинә.

У Мьсто ажот нава гөнд. Гөлп'әрие тәр'иеда ч'әве хԝә мала нас дьгәр'анд. Әԝе зу мал наскьр у хьзәк бәр ԝи дәри сәкьни.

Гава Аревик ч'әв ль Гөлп'әрие к'әт, бь әшԛ бәрбьр'и ԝе һат у гот:

—Пәй, пәй әв к'ижан ба—багәре ве звьстане тө ви алида авити, Гөлп'әри щан, әва чьԛас ԝәхтә мьн тө нәдити, хушке щан!

— Э, Аревик дәрд —көле мьн гьраньн.

Аревике, сьфтә шабуна те дәрнәхьстьбу пьр'чу у мә'де Гөлп'әрие, сәр ван гьлийа әԝе Гөлп'әрие ньһер'и, ч'әве ԝейә сорбуйи, р'әнге ԝейи чуйи ньһер'и у да чоке хԝә

— Ԝи Гөлп'әри ч'әве мьн бьр'ьжьн, чь ԛәзийа һатийә сәре тә, тө чьр'а өсани.

Те ԛәй бежи Гөлп'әрие тьштәк нәдьбиһист, ԛәй бежи хәԝнеда дор—бәре хԝә дьньһер'и. Аревик к'әтә бьн мьле ԝе, бьрә мале. Эп'ещә ԝәхт кәр' у лал р'уньштьбун, гьли нәдьдитьн бьготана.

Аревик бәр сова к'омьре Гөлп'әри да р'уньштьне, дәсте ԝейә сарә нола шәлт'е бузе гьрт, мьздан. Хеләк ԝәхт дәрбаз бу Аревике пьрси:

— Гөлп'әри, дә бежә, әзе бьбһ'әщьм, бежә чыка чь буйә, зар'о нәхԝәшьн, нә'ме Суто тен, чь буйә?

— Ах Аревик щан, әԝана дурьн, көл у к'әсәра мьн к'урә,р'ож у тә'ва мьнын, р'өһ'е бәр нәфәса мьн, ле дурьн, хәрибьн... тьфале мьн бе денә, жь баве жи дурьн. Нә

дькарьн бежьн ьне, нә жи баво, бьра көр'е сәбәба бьмрә, бьра Һитлер дәве куч'ька һәр'ә.

Аревик зур бубу—Гөлп'әрие дьньһер'и. Пәйи пьрс у пьрсийарар'а, гава әԝ гьлийа һ'әсйа, гот:

— Гөлп'әри, хушке, тә хԝә—хԝә дәсте хԝә мала хԝә хьрабкьрийә,тө чьр'а гьлие әвда баԝар дьки, чьр'а зар'е хԝә дәро—дәро дьки, хушке. Бәлки дәрәԝбә, бәлки Суто нәзәԝьщийә, бәлки шәр'а давежьне. Тә ч'ьр'а зар'е хԝә брьнә, чьма ньһа тө ви һ'алидани. Һ'әзар дост у дьжмьне тә һәнә. Һ'әзар хернәхаз у ч'әвнәбар һәнә, тө р'ьнд бьзанбә. Әԝанае бь бөг'дан у дәрәԝа мала тә хьрабкьн, иди ԝе дәрәнг бә. Һәла һе тө ниве р'ейи, ԝәрә ве йәке нәкә, һәр'ә зар'е хԝә бинә. Сәбьркә һ'әтани шәр' хьлаздьбә, дьне р'уки дьк'әвә, Суто жи сьламәти вәдьгәр'ә те. Нава ве һәлә—бәле хԝә һәма нәчу, нәзәԝьщи. Ле зар'е тә гөнә нинын тө эт'им дьки—? Әԝ т'ьфал чь гөнәк'арьн. Әԝана һаж хер у шәр'е дьне т'өнәнә, чь заньн дьнеда чь дьԛәԝьмә.

Гөлп'әри, нә тө аԛьли, р'ьнд бьфькьрә. Ньһа ԝә'дәки өсанә мәрьв ԝәк'иле хԝә сьбе жи нинә. Шәр'ә, хушке, дури Сутобә, дури Сутобә, шәр'ә, йәк — йәкир'а дьбежә һәр'и бәр дәве агьр, бәлки бәр шер' һьма тьштәк мере тә һат, тө жи һәр'и бьк'әви р'ьке у мерки. Ле һәрдө т'ьфале тәйә бәләнгаз? Ле Щьндие тә, кө бей тә ԛәт дәԛәке т'әмул накә?

На, Гөлп'әри, бь гьри, бь р'ыке тө т'ө к'аре нә хԝәр'а, нә жи зар'е хԝәр'а найини. Ԝәрә, тө жи мьнр'а хушки, әм т'әвайи бьфькьрьн, чыка чь бькьн, чаԝа бькьн, ԝәки һьм бона зар'е тә, һьм жи бона тә башбә. Һәла бьсәкьнә, ле дйа тә чаԝа һишт, ԝәки тө ве зьвьстане зар'а сәре р'ехи, ахьр дьле ԝе чаԝа т'ә'мул кьр'?

— Э, хушке щан, дйа мьн, һ'әч'а һ'ьше сәре мьнда майә әԝ жи әԝе бьрандийә. Ԛизе, шәв у р'ож бәр мьн р'уньштийә, дькә көтә—көт, дькә гьнә—гьн, тә'на дьдә мьн.

Дьчә нава гӧнд, һьма йәк жер̓а тьштәки дәрәw бежә, wе бе мьнда бьк̓әвә бежә, текә лубә—луб:

"— Халисәр, сәр зар̓е wи р̓уньшти хайи дьки, ле ньзани әw хwәр̓а т̓әви жьна хwәйә т̓әзә дьгәр̓ә, к̓еф у әшqеданә, тӧ кора wийи, занә к̓ӧда жи һәр̓ә йәкә, дәсте тә wи набә, тӧйе диса сәр wи р̓унейи. Сәркӧр̓е, гӧнд-гӧндити тә дьк̓әнә, һәр̓ә зар̓е wи бавежә сәр де у баве wи wәрә хwәр̓а меркә, чьр̓а тәр̓а т̓ӧнәнә мер, чьр̓а тӧ кор у к̓әч̓әла wийи, сәркӧр̓„. У аwа т̓әмамийа р̓оже сәре мьн дьбә, әз ньзаньм чь дькьм. Әз ньһа нола мәрики ӧсамә, кӧ совәк̓арие ньзанә, дьк̓әвә нава бә̄ра бе сәро—бьн, хwә виалидьхә, wиали дьхә у ахьрие ньqойи бьне аве дьбә у дьхәньqә. Әз заньм иди ньqобумә, бьне бә̄ре дьхәньqьм. Ле һәрги совәк̓арәки билан һәбә, дьqәwьмә мьн хьлазкә, йане на әзә хәньqимә.

Аревике сәр ван гьлийа гот:

— Гӧлп̓әри щан, ӧса хәбәрнәдә, мәрьве аqьл, wәхта дьбиньн совәк̓арие ньзаньн, хwә навежьнә аве, сьфтә к̓урайа аве дьньһер̓ьн, паше совәк̓арийа хwә, дьфькьр̓ьн, дьнһер̓ьн, дькарьн гәло һьнәки совәк̓арие бькьн йане на, дьфькьр̓ьн, wәки совәк̓арие ньзаньн wе чаwа бьк̓әвьнә wе бә̄ра бе сәро—бьн, дьфькьрьн, ле wәки бьк̓әване ахьрийа wане чьбә у аwа гәләки дьфькьрьн паше тенә сәр фькра р̓аст, wәки совәк̓арие ньзаньн, ӧсайә нак̓әвьнә аве. А, хушка мьн, Гӧлп̓әри, тӧ зани, wәки совәк̓арие ньзани хwә давежи бә̄ре у wер̓а жи т̓әвайи р̓ьнд зани wәки тӧйе бьхәньqи, щие ами т̓ам һәр̓и у зар̓е хwә эт̓имки, чьр̓а хушка мьн? Дьвен "дьне йәкә, дәргә һ̓әзар„ , "хӧде дәрд дайә, дәрман жи пер̓а!„. Әз чаwа хушка тә, чаwа херхаза тә, т̓әне тәр̓а дькарьм тьштәки бежьм, тӧ жи гӧр̓а мьн бькә. Сьбе шунда вәгәр̓ә, зар̓а бинә, һәрге жь де, бьра, пьзмама тӧрӧш наки, һьма мала мьнда бьминә . Хwәр̓а бьк̓әвә сәр хәбатәке у зар̓е хwә хwәйкә, һ̓әтани чька һ̓ал—wәхте дьне чаwа дьбә, һ̓әтани дьне р̓уки дьк̓әвә . Тә һәw ньһер̓и мере тә жи һат нав жьн—зар̓е хwә.

— На, хушке, мер иди нае нав зар̓е хwә, әwе йәке әз р̓ьнд заньм, ле йа зар̓а, йа зар̓а ньзаньм, ньзаньм чаwа бькьм.

Шунда жи ньkарьм һәр̓ьм, ньkарьм щар̓әкә майин ль wе мале вәгәр̓ьм, ль кӧ мьн һаqас р̓ожед хwәш дитьнә, һаqас к̓ән у шайи. На щар̓әкә майин анина зар̓а wе т̓әне зьр̓аре бинә, хушке щан, мьн гәрәке әв йәка нәкьра, ле ньһа иди дәр̓әнгә, чьмки дьвежьн "сйарбуна к̓әр̓е әйбәкә, ле пәйабун дӧдӧ„. Әз заньм wе щабе бьдьнә Суто, wәки мьн зар̓о анинә, ле wәки шунда һьлдьм йәкә wе диса бежьн зар̓о анин, ижа п̓ошман бу, бьр у wе дәстпекьн гьли—готьна, хәбәрдане зедә.

Чьр̓а wан гьли—готьна мала мьн хьрабнәкьр? На иди зә̄ф дәр̓әнгә, зә̄ф. Әзе бьбһ̓әщьм, ле зар̓а найньм, дьһа башә бал карьк—пиркa хwәбьн, нә кӧ бал мьн, кӧ чьqас щар̓ә т̓ән у ньч̓е д̓йа мьн, бьред мьн у дьвәк е кӧр̓е хәлqежи бьбһен.

Аревике, кӧ гьлие пашьн бьһистьн, һәрдӧ дәст авитьн п̓ор̓е хwә у гот:

—Чь? Тә чь гот? Кӧр̓е хәлqе к̓ейә, Гӧлп̓әри? Дьвәк тӧ динбуйи, чаwа,wәки ӧсанә, нета тә әwә тӧ меркиֺ,әре? Тә дьл һәйә һәр̓и сәр йәки нолани бьре Сутор̓а мерки, хушке мере ве эварекьм тӧ дин буйи, дин буйи. Э, дә ӧса бежә, иди бежә, ләма тә зар̓о ниве зьвстане сәре р̓е у дьрба хьстьнә, хае. Wи, хази һәрдӧ гӧһе мьн кәр̓буна, мьн жь дәве тә әw йәк нәбьһиста.

Гӧлп̓әри, wәрә гӧр̓а мьн бькә ве йәке нәкә, тӧе п̓ошманби, ле иди wе дәр̓әнгбә, гәләки дәр̓әнг, хәлqе тә бьк̓әнә, хәлqе тә гӧнәк̓аркә. Қ̓әсәк Суто гӧнәк̓ар нәкә, чьмки әw бәр шер̓ә, нав агьрда, йәке бежә р̓астә, дәһе бежьн дәр̓әwә, е йа тә бәр ч̓ә̄ванә. Мәрьв ниве р̓е жи вәгәр̓ә, диса нә п̓ошманә, хушке.

— На, Аревик, на, əз гəрəке ḣəйфа хwə жь wи ḣьлдьм, гəрəке позе wи бьшəwьтиньм.

— Дə иди к'ефа тəйə, тö зани, ле р'ьнд бьзанбə тöе п'ошманби.

— Əз заньм, хушке, заньм əзе п'ошманбьм, заньм ḣəта р'ожа бьмьрьм жи əзе ахин'кьм—бəне пьшта мьне бьqəтə, заньм ах у к'əсəра мьне Суто у зар'бьн, ле хöде хьрабкə, к'öмр'əши чəтьнə.

— Wəки öсанə, Гöлп'əри, тə иди ḣəму тьшт qьраркьрийə, тöе ḣəри меркри.

Əре, мьн qьраркьрийə, хушке, wəки бьмрьм жи əзе qьрара хwə биньмə сери.

—Ах, Гöлп'əри, к'öмр'əшие тö коркьри, тö ньзани чь дьки, тö кор буйи, ахьр ч'əве хwə вəкə, дьле хwə ḣьнəки фьрəкə, бьнḣер'ə, бьфькьрə, хушке.

— Нькарьм Аревик, нькарьм, əз динбумə, сəwс у чьндьрмиши бумə.

Əwе гот у бу искə—иска wе хwə авитə п'есира Аревике.

СƏРЕ ДÖДА

Мəḣа адаре бу, мəḣа бьḣарейə ə'wлын, лəйлане ə'рде гöнде, кö чəнд мəḣбу, нава бəрфа зьвьстана дьрежə гьранда öнда бьбу, бəрə—бəрə р'əш дьбу. Бəрфа нава гöнд дьḣ'əлйа у т'əви ава щəwа нава гöндə мəзьн дьбу, дьк'ьшйа бəрбь гола р'əх гöнд. Qиз у буке гöнд дьк'əтнə чьрпике, qəйнт'əре wана сəр мьла бəрбь wан щəwька дьчун, ава бəрфейə сар танин гəрм дькьрьн у пе к'ьнща, сəрийа дьшуштьн, дьготьн пе wе аве илаḣи п'ор' зу дьреж дьбə у р'ьнд т'əмьз дьбə. Əв йəка Щəмиле жи бьḣистьбу у чьqас р'ожə пирка хwəр'а дьгот:

— Пирке, к'ане əзе ḣəр'ьмə аве, ава т'опьке пьшта мала мə öса т'əмьзə, öса зəлалə мина ч'ьр'а шир, гьшк тен жь wьра тиньн, əз ḣəр'ьм биньм, сəре мьн пе бьшо,

wəки гöлие мьн пе дьреж бьн, wəки ḣ'əтани баво бе гöлие мьн бьбьнə шьрит.

— Пирке qöрбана тə у бавобə, тö нькари аве бини, сəбьркə бьра мəт'а тə жь ферме бе ḣəр'ə тəр'а аве бинə. Əзе сəре тə бьшом, бəрхка мьн.

У гава Алмаст жь ферме ḣат, Шение əw шандə аве, Щəмилə жи гəлəки лава—дилəка ḣатə пирке у мəт'ер'а чу. Иди р'о нивро бу, тə'вəкə хwəш дабу ч'йа у бание гöнд. Бəрф дьḣ'əлйа у wитə—wита ч'ьвика бу.

Алмаст у Щəмилə ḣəвразр'а ḣьлдьк'шйан бəрбь щəwа феза т'опьк у wедəре, кö эп'ещə qиз у бук т'оп бьбун, qəйнт'əр у qаське хwə данин.

Чəнд жьньке щаḣьл, кö ч'əв Щəмиле к'əтьн, əw р'амусан у йəке жь wана ə'к'ьс же пьрси:

Щəмилə, qə чаwани, qə бира дйа хwə наки, qиза мьн?

Əв пьрса ḣана ль Алмасте чəтьн ḣат? Əwе qизьке ньḣер'и, паше жьнька у гот:

—Чьр'а ḣун пьрсе öса дьдьнə qизьке. Бей wе жи бəсə, чьqаси ḣесире, дури бьре мьн, дəсти Щьндида дь к'ьшинə. Əва чəнд мəḣьн шəв у р'ож хенжь наве де, гьрие Щьнди, əм тьштəки дьне набḣен. Бина бəр wи Щəмилəйə, wəки Щəмилə нибуйа нḣа дури хwə бьə'щибу.

Чəнд к'öлфəта ḣьма ḣəвр'а—ḣəвр'а готьн,

— Wи ла ч'əве Гöлп'əрие р'ьжйайе, р'оңайа wе дəрк'əте, чь йəк бу əwе кьр, нав у намуса хwəйə гьран ə'рде хьст, кьрə хали. Бе чи тə кем бу, тə чьр'а öса кьр, зар'е тə бун, бал тə бун, чь кьрьбун wан т'ьфала, тə ḣа сəре wана кьр.

Wедəре йəкə шатьр—шуманə дем qəмəр куз бу, qəйнт'əра хwə ḣьлда у бəр хwəда Алмастер'а гот:

— Дьбежьн Гöлп'əрие меркьрийə, əре р'астə?

Гава Алмасте əв хəбəр бьḣистьн, тəе бьгота дəḣудöда лехьст, əw öса вəщьньqи, р'əнг хwə авит у бь ḣерс готə wе к'öлфəте:

— Гәли жьна, бәсә wәр'а, бәсә мала wә хьрабнәбә, һун qәт т'әрка ч'ьловистке хwә, т'әрка хәйб у бӧг'дане хwә накьн. Гӧлп'әрийа һесир чуйә жи жь wә хьлазнабә. К'е wәр'а әв гьли готийә, чьр'а чь бу, агьр Гӧлп'әрие к'әтийә—һаqас зу меркә, һәла дьне нава хуне, шәр' у дәwаданә, һәла мере wе бәр шәр'ә, зар'е wе...

Сәр ван гьлийа диса wе к'ӧлфәте бь әк'с Алмастер'а гот:

— Э, qизе, чьр'а дьхәйди, чьр'а мә беһӧрмәт дьки, wәллә, хӧдева әйанә, т'ӧ щар хәйсәте мьн нинә, wәки әз щәр'а бавежьмә щаньке щан. Әва гьлийа сәд сәләфи р'астә у т'ӧ тьштәки хельф те т'ӧнә. Мәрики ӧса мьнр'а готийә, wәки зәф р'ьнд Гӧлп'әрие нас дькә у мере wейи т'әзәр'а жи нолани бьранә. Иди чьр'а т'ӧ бәр хwә дьк'әви, гәрәке һәма wе р'оже әwе зар'о анин да wә чу, wә бьзанбуйа, wәки әсә тьштәк бьн wеда һәйә. Алмаст һат бьт'әqә, әwе qәwата хwәйә к'ӧтасие бәрәви сәр һәв кьрьн, wәки нәгьри у бь һ'әмди хwә гот:

— Т'указ, ӧса хәбәрдьди, тӧе qәй бежи жь бал Гӧлп'әрие тейи. Бәлки дәрәwа дькьн, бӧг'дана ле дькьн. Тӧ Гӧлп'әрие р'ьнд нас наки, wәки тә әw наскьр'а ӧса дәрһәqа weда хәбәрнәдьда. Хӧдева әйанә, бьра бәхте хwә, к'ӧр'е хwә, мала хwәда бежьн, а, бра qизе ощахзада wе вьранә, бьра бежьн Гӧлп'әри йәкә хьрабә, бьра бежьн чәнд сала гӧндда бук буйә, феләкә wейә хьраб дитьнә.

Сәр ван гьлийа гьшка һәвр'а—һәвр'а, готьн:

— Wәй, бәхте мә, к'ӧр'е мәдабә, т'обәбә, т'ӧ хьрабийа Гӧлп'әрие мә нәдитийә. Гӧлп'әри гӧндда к'ӧлфәтәкә навәнамус, qәдьрә—qимәт бу: чәнд сала бука гӧнд бу, р'ожәке әwе әвде гьлики сар йәкир'а нәгот: р'ожәке дьле йәки хwә нәһишт.

К'ӧлфәтәкә сәрә кӧ ав һьлдьч'ьни, дәрдане хwә тьжи кьрьн, кәр' у лал данә алики у зьвьр'и сәр Т'указе:

— Т'указ, тӧ щаньки, тӧ чьр'а газьна щанька дьки,

чьр'а тӧ һати вьрда—wеда хәбәр дьди, чьр'а дьле тә дешә. Әм гьшк жи Гӧлп'әрие нас дькьн чаwа бука гӧнд, хӧдева әйанә, wәллә, гӧла гӧнд бу, гӧла qиз у бука, хушке, гава иро әв йәка һатийә сәре wе, к'әсәк жь wә шке, гава иро әв йәка һатийә сәре wе, к'әсәк жь wә нькарә wе йане Суто гӧнәк'аркә. Әм чь заньн, әм бал wан нибунә, малә, жьн у мерьн: орт'а wанда чь һәбуйә, чь буйә, чь нәбуйә, мәва тәрийә. Тӧ жи Алмаст, һерса хwә р'анәкә, гӧһ нәдә сәр һәр гьлийа. Мәрьве бәталә, кӧ хәбәрдане һ'ьздькьн, п'ьр'ьн, wанар'а лазьмә гьлик, wәки текнә һ'ьк'йат у вьра—wьра гьликьн, тӧ гӧһ нәдә к'әсәки р'абә мәһәр'ьн, бьра qизьк qәт ван гьлийа нәбһе жи, мәһәр'ьн, мәһәр'ьн.

Гава әwана гьһиштьнә мале, иди Щьнди хушке дьгәр'йа. Чахе әwи Щәмилә дит бәрбь wе р'әви у гот:—Тӧ к'ӧда чубуйи, һь, нә весьведа әз тә дьгәр'ьм, ай бьнһер', бьнһер' чи мьн һәйә, әз надмә тә, пирке һежа да мьн, ӧса р'ьндә, бьбини тӧе бьхәрьqи, жь шабуна.

Щәмиле хәйсәте бьре заньбу, wәки һ'ьздькә wе бьхапинә, һерс бехә, ләма жи һаqас гӧһ нәдае, ле те дәрхьст, wәки бь wе йәке һерса wи р'адькә, р'абу бәрбь wи чу у гот:

— Дә, һәла тӧ мери, дурва нишами мьдә, wәки нишан нади, ӧсанә мьн дьхапини...

На, на, р'йа баво, р'аст дьбежьм, тьштәки ӧсанә ӧсанә...

Әwи гот у жь щеба хwә к'аг'әзәк дәрхьст у дурва нишани Щәмиле кьр... паше шькләк.

Щәмиле дурва сьфәт наскьр, әw сьфәте баве бу... Әwе шабуна дәсте хwә ләвхьст, р'әqьси у гот:—заньм, әз заньм әw шькле бавойә, шькле бавойә.

Щьнди шабуна хушке дит у әw жи пер'а фьр'нах бу, гот:

— Р'астә, р'астә, дә һәр'ә, дә һәр'ә, баво мьнр'а шандийә, т'ане мьнр'а, дә һәр'ә, надьмә тә.

Сәр ван гьлийа әwи шькьл пачкьр, диса ле ньһери у гот:

— Ле бьньһәр, ай әв жи нәмәйә сәр наве мьн, т̇әне сәр наве мьн шандийә.

Щәмиле дит бра шькл у нәмева мьжулә бәрбь wи бәзи, әw гьрт, һ̇әмез кьр у шькьл ньһери гот:

— Щьнди, дә бьдә әз жи бьнһерьм, дьбини әз һ̇әму тьшти тьме дьдьмә тә, һәртьм бь тәра дьлизьм, әм т̇әвайи дьчьнә мала мәте, ле тӧ q̇әт мьн һ̇ьзнаки, на: тӧ бьре мьн нини, әре, шькьле баво әз жи дьхwзьм бьнһерьм, мьн жи бира wи кьрийә, әз жи wи һ̇ьздькьм, нә... Хwә т̇әне баве тә нинә, баве мьнә жи, дә к̇а, к̇а бьдә, мәһәрьнә бал мәте, бьра мәра бьхунә, к̇а баво чь ньвисийә, Щьнди, дә мәһәрьн, тӧ гӧра мьн иаки, бьре мьн нини? Ӧса нә? Дә wәки ӧсанә, иди мьнра хәбәрнәдә.

Әwи дит, wәки хушк хәйди у жедурк̇әт, пәйи кьр гази:

— Дә wәрә, wәрә, нәдә моза, wәрә мәһәрьнә бал мәте, әwе мәра бьхунә.

Ижа ве щаре Щәмилә хәйди, сәре хwә кьрә бәр хwә у бу п̇ьнтә—п̇ьнта we:

— Нахwәзьм, wәки тӧ ӧса дьки, нахwәзьм, һәрә нахwәзьм...

— Щәмилә, дә wәрә, wәрә, мьн һ̇әнәке хwә кьр. Ле хwәш бу, wәки тӧ бейи мьн чуйи аве, әз т̇әне мам, тә дьгәрйам, һь дә wәрә әм һәвдӧ бен зу бькә, мәте һәла һе малә, мәте we һәрә ферме, фермеда иди әм ныкарьн we бьбиньн.

Хушк у бьра дәсте һәвдӧ гьртьн, бәрбь мала мәте рәвин. Һәма we дәме, орт̇а гӧнд, расти калькe һатьн, кӧ тьштәк дестда бәрбь wана дьһат. Щьнди, кӧ кальк дит, рәви хwә авитә песире у гот:

— Калко, тӧ к̇ӧ буйи, ай бьнһер, шькьле баво, бьнһер әва жи нәмәйә мьнра шандийә, мәте ханд, ле Щәмиле нәбьһистийә. Ньһа әме һәрьн, wәки wера жи бьхунә.

Калькe, кӧ әв хәбәрана бьһистьн, әw дьһа q̇аим дьле хwәва гӧвашт: рамуса, к̇аг̇әза дәсте хwәйә печайи дае у гот:— Мьзгинийа тә сәр ч̇әве мьн, сәр—сәре мьн, кӧре мьни әзиз, әз q̇ӧрбана тә у баве тәбьм...

ГӦМАН

Рожәкә мәһа гӧланейә хwәш бу. К̇ӧлфәтәк бәр пәнщәре сәкьнибу, к̇ур у дур дьфькьри, ро дькьр—дьпива. Мәрийа, кӧ деме we дьнһери, те дәрдьхьст, wәки wәде хwәда әwә гәләки бәдәw буйә, ч̇әве рәщ, бьрие q̇әйт̇ан, һьма әw шәдәти дьдьн, ле жь wан ч̇әвед рәш гәлә һесьр барибунә сәр сурәте wейә q̇әрq̇ашә нот̇лани бәрфа йәкшәви, ле һ̇ьнаре сурәте we жь wәдә зутьр ч̇ьлмсибун.

Сәрһатийа we гәләки гьран у зәлули буйә, әwе q̇ә әмрәки хwәш хwәра нәдитьбу, һ̇әфт-һ̇әйшт сали буйә, тава дйа we мьрийә, пәй wәфатбуна дера әw дьк̇әвә бәр дәсте демарие, бәр тән—ньче we, бав жи те гӧһастьне. Әw жи q̇изеда дьк̇әвә. Лома щмаәт дьбежә: "Де бу демарьи, бав жи бу к̇авари„. Һәта чардәһ салийа хwә әw мала баведа ма. Әwe хwәндьн гәлә һ̇ьз дькьр, ле хwәндьна хwә хьлаз нәкьр, дьһа раст нәһиштьн, әw дано мер. Әwe дәргистие хwә нәдитьбу, ле дәрһәq̇а wида щинара, пьсмама зәф баш хәбәр дьдан. Гава мер кьр, бу хwәйи мал у һ̇ал, мере we жи гәләки жера һ̇әйф бу. Әwе анщах ч̇әве хwә вәкьрьбун, анщах дәwса хәм, к̇әсәре we к̇әw гьртьбун, гава фашисте алман авитьн сәр wәлате мә у we рожеда хӧре we к̇ӧлфәта тәрә щан ав у һесьр бун. Т̇әви бь милиона мәрие wәлате мә мере we жи чу бәр шер. Жьна букин, дәргуша кӧрин малда һиштьн. Һьнге кӧре we—Суто шәш сали бу. Зәрифе кӧр хwәйкьр: нола ронайа ч̇әве хwә. Гәләк чатьнайи—роже бьрчи, шәве бе хәw, тәли—тәнги дәрбазкьрьн. Ле тӧ щар гӧмана

xwə нəдьбьри, тьме hивийа Т'емуре xwə бу. Awa бəр п'əнщəре Зəриф сəкьнибу у дəрhəqа wан р'оже чəтьн, дəрhəqа Т'емуре xwə, дəрhəqа ə'мьре xwəйи бöhöрии зəлулда дьфькьри. Дьфькьри, wəки иди шəр'жи хьлаз буйə, ле чьр'а нə'ме мере we, йане хəбəрəк дəрhəqа wида т'öнə. Ньшкева дəнгəки əw жь wан мьтала h'ьшйар кьр. Əw те бежи жь хəwe вəщьньqи, к'елəка we кöр'е we—Суто сəкьнибу у нə'мəк дəсте wида бь к'əл у бин, дер'а дьгот:—дае нə'мə, нə'мə, нə'ма бавойə.

Зəрифе зу, зу нə'мə жь дəсте кöр' h'ьлда, лəз вəкьр, ле дəсте we дьр'щьфин, бəр ч'ə'ве we р'əшə вəдьhат. Əwe ньkарьбу бьхwəнда. Бь тəhəрəки нə'мə вəкьр у дəстнвисара нəнас дит. Qьдуме we сьст бун, щи бь щи əw р'уньшт. Суто кö əw йəк дит, тьр'сйа, ав анин да де, əwe ав вəхар, h'ьнəки сəр хwəда hат, паше əwи пьрси:

—Дае щан, чь буйə, чьр'а тö öса дьки, нə ахьр нə'ма бавойə, гəрəке тö шаби, чьр'а дьгьри, к'а бьдə мьн əзе бьхуньм, wəки тö шабуна ньkари бьхуни. Зəрифе щарəкə майин дəстньвисаре ньhер'и, кöр' ньhер'и у кьрə ахин.

— Ах, кöр'е мьн, хазьла шабуна əз бьмьрама, ле нə кö ви h'алида бьмама. Шабуна чь? Бьнhер' дəстнвисара баве тə нинə, йа к'ейə? Чьр'а əwи бь дəсте xwə нəньвисйə? Əз ньkарьм бьхуньм, тö бьхунə.

Суто жь дəсте де нə'мə h'ьлда у хwəнд, wəки Т'емур бе сəр у бəрат'ə öнда буйə. Гава Суто əв хəбəр хwəндьн, Зəриф хwəва чу, ле Сутое бəлəнгаз сар бу, щида ма, ньзанбу чаwа бькьра, чь к'омəк бьда де. Əwи нə'мə дани, незики we бу, əw h'əмез кьр у əw жи пер'а гьрийа. Əwи дит де хwəва нае, гази щинара кьр. Щинар hатьн т'ьжи мале бун, ав анин, дəрман анин у бь зор щəфаки Зəриф сəр h'ьше weда анин. Əwe öса дьлубанд, дьгьрийа, нав дьле мəрийа жорда дани харе, чаwа дьвен кəвр у' кöч'ьк дьh'əландьн. Дəр—щинар жи пер'а дьгьрийан, wана заньбу чь hатийə сəре Зəрифа hесирə стöхарə—хер нəдити. Əwана незики we бун, бəр дьле weда hатьн, ле чь файдə, əwe бawар нəдькьр, əwe зə'ф р'ьнд заньбу, wəки мере we иди т'ö щара вəнагəр'ə мала xwə, т'ö щара мала хwəда у нава зар'е хwəда р'унане, чьмки нə'ма öса гəлə мəрийа стəндьбу. Суто де h'əмез кьрьбу, əw р'адьмуса, лава ле дькьр, кö h'ьнəки нəгьри. Зəрифе жи əw h'əмез кьр у гот:

— На лаwo, на, хwəде мьнр'а дьле р'əh'əт нəхwəстийə, вьрhада əзе he бьчəрчьрьм, бəхте р'əши, р'əшə. Вьрhада əзе шəв у р'о бьхəбьтьм, wəки нет у мəрəме баве тə биньм сери. Ле кöр'е мьн, тö бьзанби, дəрд у кöле дайка тə зə'ф зə'фьн, мьн qə р'ожəкə хwəш нəдит, хwəде əз дам бона кöл дəрда.

Мьн h'əманки ч'ə'ве хwə вəкьрьбун, əw жи hитлере фашист нава ч'ə'ве мьнхьст, əз стöхар, бəлангаз кьрьм, тö жи ə'зизе мьн, эт'имкьри.

Əwe кöр' h'əмезкьрьбу дьгот, дьлубанд у дьгьрийа.

Суто ньзанбу чь бькə, чь щур'əйи дьлмьнайа бьдə бəр дьле де, чь щур'əйи бькə, wəки кöла де h'ьнəки сьвькə, əwи гот:

— Дае щан, дьнеда к'əсəки мьн хенжь тə т'öнə, həргə тö мьн h'ьздьки, дьхwəзи, wəки кöр'е тə лап эт'им нəминə, гəрəке h'ьнəки дəрhəqа сəh'əт у qəwата хwəда дöшöрмишби.

Де, кö əв хəбəре кöр' бьhистьн, hесьр нот'ьла тə'вие тəйроке ч'ə'ва барин, əwe соз да кöр', кö хəбəра wи бькə. Ле гəло əwe дькарьбу созе хwə бьqəдинə? Бawарки на, кöла we гəлəки хəдəрбу, əwe нькарьбу хwə зəфткьра, чьмки əwe т'əмамийа ə'мьре хwə нава кöл дəрдада, нава hесьрие у бəлəнгазиеда дəрбазкьрийə.

Нава чьл у пенщ сале ə'мьре хwəда əwe чьqас дəрде гьран дибу, ле h'əла сəрда жи hитлере hар дəрдəки öса жер'а п'əйдəкьр, wəки əw h'əта— h'əтайе бир накə, h'əта əwə саг'ə р'убаре дьнйалыке. Р'астə, бəр Суто əwe h'ьнəки

xwə зəфтдыкьр, ле гава кöр́ жь мал дьчу мəкт̆əбе, йане жи бал һəвалед xwə дəрса һимбə, Зəриф т̆əне малда дьма, дьгот у дьлубанд.

Гав́а бир дани, кö кöр́е we эт̆имə, кьзин жь дьле we дьһат. Əwe бир дани, гава Суто т̆əзə жер́а бьбу, Т̆емур чаwa доре дьчу дьһат, чаwa əw һ̆əмез дькьр. Гава паши хəбате əw дьһатə мале, һəла жь бəр дери, дьпьр́си: "Суто һ̆ьшйарə, йане р́азайə?„ Wəхта Зəрифе дготе һьшйарə, əw шадьбу, бəрбь щоланге дьбəзийа, Сутое бьч̆ук һьлтани у р́адьмуса, пер́а шадьбу, фьр́нах дьбу. We дəме əwи һ̆əму тьшт бир дькьр. Зəрифе зоре гəдə дəсте wи дəрдьхьст.

Зəрифе бир дани: wəхта щарна əwe мəд́е xwə дькьр, Т̆емур чаwa əw һ̆əмездькьр у дьготе: "—Зəрифа мьн тö чьр́а öса п̆оньжи? һ̆əта əз саг̆ьм, гəрə тö т̆ö щара мəд́е xwə нəки, əз пəрə т̆ьме тə эшq у ша бьбиньм, мьн т̆ьре дор бəре мьн гöл, сосьн дьбарьн, дьнйа бона мьн əшq у шайə, ле гава тö мəд́е xwə дьки, бона мьн шəвəр́əшə, те бежи һəwа т̆öнə, əз дьфəтьсьм„.

У, аwа, Зəриф р́удьньштə бəр п̆əнщəре, дəсте xwə т̆əwар дькьр, дор бəре xwə дьнһер́и. Т̆емуре бəшəрхwəш дьһат бəр ч̆əве we.

Əw бь wи тəһəри сəһ̆əта кəр́ у лал р́удьньшт у һесьр нола тəвие тəйроке жь ч̆əве we дьбарин. Xwə— xwə хwəр́а дьгот. "Ах, хазьл ньһа тə дəри вəкьра у qасəке һ̆але мьн мезəкьра, бьнһер́ийа Зəрифа тə чь һ̆алиданə„. Əwe аwа дьгот у дьгьрийа һ̆əтани незикайа һатьна Суто. Һəма незикайа һатьна кöр́ һаһанга р́адьбу, ч̆əве xwə паqьшдькьр у xwарьн бона wи һазьр дькьр. Wəхта Суто дьһат, əwe тöрöш нəдькьр ч̆əве wи бьнһер́ə, дьтьрсийа, кö кöр́е т̆əг̆минкə, wəки əw гьриайə.

Ле Суто, һьма дəрда дьһат, де дьнһер́и у дьгот:

— Дае тə т̆əне малда чь дькьр? Тö xwəр́а бьч̆уайи дəрва йане жи мала щинара һьнəки бина тə дəрк̆əта.

Əз öса дьхwəзьм, wəки һесабуна тə зу хьлазбə у тö зу һəр́и сəр хəбате.

Зəрифе ль кöр́ ньһер́и, дəсте xwə п̆ор́е wи кöришк хьст, жь сəр əние да алики, əw р́амуса у гот:

—Сутое мьн, тö дəрһəqа мьнда т̆əфəк̆урийа нəк̆ьшинə. Малда һ̆əзар шöхöле мьн һəйə, əзе һəр́ьм мала щинара чь бькьм? Чьма тö хəйсəте мьн ньзани, əз һ̆ьз накьм мал дəрем.

Суто хеләке к̆əтə нава мьтала, əwи щöлəт нəдькьр де пьрскьр́а, чьр́а ч̆əве we сорбунə, əw дьтьрсийа, чьмки дьфькьри, wəки пьр́с дькарə щарəкə майин кöла де т̆əзəкə. Əwи фəмкьр wəки де бəр wи нагьри, ле гава əw жь мал дəрте, əw гəлəк бəр xwə дьк̆əвə, дьгьри, əwи qьраркьр иди вьрһада əwе т̆əне нəһелə.

Жь we р́оже чар, пенщ мəһ дəрбазбубун, ле Суто баwарки иди т̆əрка де нəдькьр, əw жь мəкт̆əбе р́аст дьһатə мале у иди мал дəрнəдьк̆əт. Гава дьһат, һəма пер́а—пер́а ч̆əве де дьнһер́и, гава т̆əг̆мин дькьр де гьриайə, дьле xwəда мəлул дьгот: "Ах, иро диса гьриайə„, ле wəхта дьнһер́и ч̆əве де сор нəбунə, дьгот: "Чьqа башə, дйа мьн иро нəгьриайə„, у бь эшq xwə давитə п̆есира де, əw һ̆əмездькьр:

— Дае, зани иро дəрсдаре бал сəрwере мəкт̆əбе п̆ае мьн да, гот, wəки əз т̆ьме дəрсе xwə баш һазьр дькьм. Ван р́ожа we гази де у бавакьн тöе бьнһер́и кöр́е тə чь тö кöр́ə.

Əwи аwа дьгот у ч̆əве де дьнһер́и, wəки бьвинə һəла əw гьлие wи чьqа де шадькьн, wəки əw т̆ьме wер́а гьлие öса дəрһəqа xwə у мəкт̆əбеда бькə. Гава əwи т̆əг̆минкьр, wəки де wи дьнһер́ə, фьр́нах бу, əw дьһа шабу у qьраркьр вьр һада һе баш һинбə, wəки qə на бь we йəкева дəwса кöла дйа xwə т̆ьжикə.

Əw к̆əтьбу нава ван мьтала qə т̆əг̆мин нəкьр кö чаwа

де к'еләка wи р'уньштийә, әw һ'әмезкьрийә, wи дьнһер'ә. Зәрифе пьрси:

Суто, кӧр'е мьн, һәла бежә дйа хwә, дәрһәqа чьда тӧ дьфькьри? Һәла бежә, бьре мьн, чьма тӧ тьшта дйа хwә вәдьшери?

Суто wе ньһер'и, дит. де р'аст ч'ә'ве wи дьнһер'ә у һивийа щаба wийә, әwи щаба wе р'аст да. Гава Зәрифе бьһист, кӧ кӧр' qьрар кьрийә дьһа баш һинбә у гӧр'а wедабә, әw шабуна фьр'нах бу, әwе кӧр' һ'әмез кьр, ә'нийа wи р'амуса у гот:

— Әз qӧр'ба, Сутое мьн, р'онайа һәрдӧ ч'ә'ве мьн, тә ӧса qьраркьрийә, әре, wәки бь аqьл к'әмале хwә, бь һинбуна хwәва дайка хwә шаки, баwаркә дьнеда бәхтәwаркә нот'ьла мьн т'ӧнә.

Лао, wәхта тӧ бьч'ук буй, тә гәлә тьшт фә'мнәдькьр, ле ньһа шькьр...

Әwе кӧр' ньһер'и у бь дьләки бриндар хәбәре мер бир анин:

"—Зәрифа мьн, тӧ жи гәрә бьзанби, ве сәһ'әта гьранда бона wәт'ән т'ӧ тьшти әм гәрәке нәһевшиньн.

Әзе һәр'ьм, жь тә т'әwәqә дькьм, Зәриф, тӧ Сутое мьн п'ак хwәйки у мьqатие ле бьки. Гәрәке сәба хатьре мьн у Суто тӧ гӧти сәһ'әта хwә хwәйки„. Ә'зизе мьн Суто баве тә гәләки тӧ һ'ьздькьри у дәqа пашьн әwи гот: „—Зәриф әз Сутое хwә т'әслими тә дькьм, тӧ у ә'сьле хwә„. Паше әwи мьн ньһер'и у бь дьләки т'ьжи гот: "Зәрифа мьн бәр-хwә нәк'әвә, һун һивийа мьнбьн, әзе ә'сә бем„. Жь wе р'оже һ'әта иро әм һивийа wинә. Шәв у р'о, гав у сәһ'әт, ле к'а?

— Дае ньзам чьр'а әз qә гӧмана хwә набьр'ьм, мьн т'ьре баве мьне ә'сә бе у wе бе, тӧе бьнһер'и!

Зәрифе кӧр' ньһер'и ле дәнге хwә нәкьр. Суто щарәкә майин гот:

—Дае, гәрә әм ньһада дәрһәqа мьнда бьфькьрьн, иди мәк'т'әбе к'ӧтадькьм, гәрәке әм qьраркьн чька әзе бьдьмә к'ижан институте, йа дохтьрие, йане йа политехникие.

—Әз qӧр'ба, Суто, илаща мьн, тӧ р'аст дьбежи, гәрәке әм ньһада бьфькьрьн. Баве тә, һәла тӧ гәләки бьч'укбуйи, дьгот, wәки Сутое мьн гәрәке бьбә дохтьр, йане инженер.

Суто кӧ әв хәбәрдана бьһист, жь щи р'абу у гот

— Дае, wәки ӧсанә, иди чь дӧшӧрмишбьм, әзе шӧхӧле хwә бьдьм института политехникие у чәнд салед дьне шунда тӧе кӧр'е хwәйи инженер бьбини. Әwи әв хәбәр готьн у де һ'әмезкьр. Гава Зәрифе әв хәбәре кӧр' бьһистьн, тәе бьгота, әw малһ'әмбу ль сәр брина wейә п'ьр хәдар, әwе кӧр' ньһер'и у әw һ'әмезкьр гот:

— Суто, әз qӧрба, тӧ инженер? Ах, әзе wе р'оже бьбиньм гәло?

Жь wе р'оже иди чәнд мәһ дәрбаз бьбун. Суто к'ома дәһа хьлазкьр у һазьр дьбу институтеда бе qәбулкьрьне. Зәриф дьхәбьти к'ьтебханеда, qар'анийа мале бь т'әмами стуе wеда бу. Бона wе чәтьн бу, ле т'ӧ щар'а әwе гӧмана хwә нәдьбьр'и, т'ьме дьхәбьти у дьгот: "Һәр т'әне бьра Суто һинбә, әзе бьхәбьтьм шәв у р'о„. Әw йәк бона wе шабунәкә бeһ'әдә бе һ'әсаб бу.

Суто инт'аме хwәйә qәбулкьрьне института Ереванейә политехникиеда бь ачьхи дьдан. Инт'ама пашьн жи бь qимәте бльнд да у дәрк'әтә дәрва. Ль wьр дийа хwә у апе хwә дитьн, е кӧ бе сәбьр һивийа wибун. Гава wана бьһист, wәки Суто инт'ама пашьн жи бь ачьхи дайә, әw һ'әмезкьрьн у р'амусан.

Зәрифе шабуна ньқарьбу хәбәрда, к'әла wе т'ьжибьбу, әwе т'әне кӧр' һ'әмезкьрьбу у сәри һ'әта льнга ле дьньһер'и, тәе бьгота дьгот: "Әз баwар накьм, гәло әw Сутое мьни бьч'укә„. Бь дьләки әшq у ша һәрсек бәрбь мале чун.

Гава әwана гьһиштьнә бәр дәри, щинар т'ьжи бәр

дәре wан бьбун, щадьбун, дьк̓әнийан. Зарифе т̓ьре әwана т̓оп бунә, wәки Суто бьмбарәккьн, ле на, әwе т̓әхминкьр, wәки тьштәки дьне qәwьмийә. Дьле wе к̓ӧта, бәр ч̓ә̓ве wе р̓әшәвәһат, гава щинара һәвр̓а— һәвр̓а готьн. “Зәриф, ч̓ә̓ве тә р̓он, мьзгинийа мьн.....„.

Зәриф, тәе бьгота хәwнеда хәбәрдьда у пешда дьчу. Гава ль һ̓ӧндӧр̓е от̓ахе нһер̓и, ль к̓ӧ щьмаә̓т кьм—кьми бу, сәр к̓ӧрси йәки р̓уньшти дит, кӧ кастиле хwә спартьбунә диwер. Дәмәке Зәрифе wи ньһер̓и, әwи жи wе, тәе бьгота qәwат wанада т̓ӧнәбу, wәки пешда һәр̓ьн.

Ә̓wе ч̓ә̓ве хwә гьртьн у вәкьрьн, паше гава дәнгәки wер̓а гәләки ширьни нас наве wе да, тәе бьгота әw һьлфьр̓андьн ә̓змин, ле т̓әне хәбәрәк̓ һатә сәр зара: “Т̓емур, Т̓емур!...„

Т̓емур зә̓ф һатьбу гӧһастьне, бәләнгазбьбу, п̓ор̓ сьпи бьбун, ч̓ә̓в к̓орда чубун. Һәмьн льнгәки wи жи т̓ӧнәбу.

Зәрифе хwә авит сәр льнге мери сьламәт, һ̓әмез кьр у ӧса ма.

Щинара дит, wәки Зәриф р̓е надә кӧр̓, готьне:

— Зәриф нә Суто, Ә̓ли жи дьхwәзьн Т̓емур бьбиньн, хwә тӧ т̓әне нини.

Зәриф пәй дәмәкә дьрежр̓а р̓абу у Суто, Ә̓ли хwә авитьнә п̓есира Т̓емур. Т̓емур баwарнәдькьр, wәки әw Сутойә аqа мәзьн буйә, әwи кӧр̓ һ̓әмезкьр, р̓адьмуса.

—Сутое мьн, ч̓ә̓ве мьн, тӧйи һаqа мәзьн буйи, ле гава бьһист әwи иди института политехинкиеда һатийә qәбулкьрне, шабуна ньзаньбу чь бькьра. Зәрифе дәри вәкьр у гьшк чунә һ̓ӧндӧр’, бь алик̓арийа Суто, Т̓емур р̓абу хwә да сәр кастила. Т̓емур Суто дабу р̓әх хwә, ле дьнһер̓и у ша дьбу, дәсте wи гьртьбун у нәдьхwәст бәрдә.

Иди ниве шәве бу, т̓әзә мала Т̓емур жь мәрьва хали бьбу. Т̓емур бәр п̓әнщәре сәкьнибу у мезәдькьр. Бьнәли гьшкә хәwа ширьнә ә̓дьлидабун. Т̓әне Т̓емур һ̓ьшйарбу, әwи бажар̓ дьнһ̓ер̓и, әwләде хwә у к̓ӧлфәта хwә, жь шабуна ч̓ә̓ве wи т̓ьжи һесьрбьбун...

П̓ О Р С О Р

Мала Ә̓лие Сәбьрида әшq у шайи бу. Һ̓әвт — һ̓әйшт сал бу әw зәwьщи бу, зар̓е wи т̓ӧнәбун. Иро хӧде әwләдәкә qизин дабуйе. Шабуна wана беһ̓әсаб бу. Гава мьзгини данә Ә̓ли, әw бәрбь мале бәзийа у кьрә гази:

— Дае, ч̓ә̓ве тә р̓он ирода кӧр̓е тә бавә, тӧ жи— пирьк. Ирода борщдарийи бавтие жи к̓әтә сәр мьн. П̓орсора мьн, ә̓зиза мьн.

— П̓орсор! П̓орсор!

— Әw к̓ийә?

— Чаwа к̓ийә? Qиза мьн, әзе наве wе дайньм П̓орсор, мьн зуда дьхwәст, wәки qизәкә мьн һәбә, наве wе П̓орсорбә.

Ә̓ли чу мале, дәзмал сәр ч̓ә̓ве зар̓е һьлда у гәлә ле ньһер̓и, паше диса дәзмал авитә сәр ч̓ә̓ва у к̓еләка Кӧлилке р̓уньшт.

— Кӧлилк, дәлалийа мьн, әз чьqас шамә, wәки иди әз бавьм, тӧ жи — де. Әме qиза хwә зә̓ф р̓ьнд хwәйкьн, чь бьхwәзә әзе жер̓а биньм, наһельм, wәки бьхәбьтә, һәр бьра щар—щара али тә шӧхӧл бькә.

— Әре, әре, бьсә һәла бьра сьламәти мәзьнбә, һьнге хәбәрдә дәрһ̓әqа шӧхӧл, тӧ чьр̓а ньһа дьһели әз бьхәбьтьм, һәр̓ьм мала аг̓ер̓а аве биньм, т̓әпька бьк̓ӧтьм, тәндуре дадьм, дйа мьн, баве мьн чьр̓а qиза хwә һ̓ьзнәдькьрьн, чаwа тӧ qиза хwә һ̓ьздьки, баве мьн жи гәлә шабу, wәки qиза wи һәйә, ле чь бькьра, нәхәбьтйама әме бьрчи р̓уньштана.

—Һа, һ̓әта әзи саг̓ьм наһельм, wәки qиза мьн жи бьчәрчьрә, мина дийа хwә, бәс нинә де у баве wе аг̓ар̓а хӧламтие дькьн, әw жи бькә, на әз т̓ӧ щар наһельм...

Дӧ сал дәрбаз бун. П̓орсор мәзьн дьбу, әшq у шабуна де у баве хwә бу, гава Ә̓ли дьһат жь р̓енщбәртие, ч̓ә̓в П̓орсоре дьк̓әт, һ̓әму кӧл у дәрде хwә бир дькьр.

Пʼорсоре хwә давитә пʼесира wи, ша дьбу, дькьрә гази:
— Дае, баве мьн һат у дьчу пешие.

Звьстан дәрбаз бу у кʼәтә агʼлеве, хәлqе иди бәр мале хwә чʼәгил дькьрьн, һазьр дьбун, wәки чәндәке дьне тʼохьм бавежьне. Рʼож дәрбаз дьбун, ле бәр мала Әли ӧса дьма, чьмки әw жи, Қӧлилк жи сьбе һʼәта эваре мала агʼеда дьхәбьтин. Эварәке Қӧлилке готә Әли:

—Әли һʼәта кʼәнге әв пʼьртка зәвийа мае бьминә, хәлqе ида тʼохьме хwә авитийә, кʼӧтакьрийә, ле йа мә һәла ӧса майә.

—Кʼәсәки жи һәла пʼаки кʼӧтанәкьрийә. Гӧндие бәләнгаз сьбе һʼәта эваре кʼа чʼәве хwә вәдькьн? Фәйзо дьһелә, wәки әw нәфәса хwә бькʼьшиньн? Тьштә накә, тʼәслими хwәдебә, сәбьркә, әме шӧхӧле wи хьлазкьн, паше пʼьртка әрде хwә, жьньк.

Сьбе шәбәqе Қӧлилк рʼабу, дӧ нан у һʼәвә тʼораq кьрә һәване, Әлирʼа дани. Әли бәрбь дәшта Фәйзо агʼа львийа. Қӧлилк жи пәйи wи дәркʼәт, бәрбь мала агʼе чу. We рʼоже гәрәке тʼәвнәкә тʼәзә бавитанае.

Худане сәр Әлирʼа авитьбу, бь кʼәл у бин дьхәбьти. Дурва дәнгәки нас ле тʼәсәлә бу, кӧ гази дькьр, wәки бенә кʼомәке. Чʼьркин нав дьле wи һат. Тәе бьгота хwә-хwә хwәрʼа гот: "гәло дәнге Қӧлилке нинә„ у бәрбь дәнг рʼәви.

Дурва диса бьһист. Ве щаре дьһа зәлал дәнге Қӧлилке дьһат:—Әли, Әли! зу бьгһижә мьн, мьн дькӧжьн, зу-зу. Гава Әли дәнг сәкьр, тӧе бежи дәһ дӧһʼәв һатьнә али wи, Әли бәрбь wи али бәзи у чь дит? Кӧрʼе агʼе—Кʼәрим Қӧлилк һʼәмез кьрьбу, Қӧлилке дькьр—нәдькьр же хьлаз нәдьбу. Әли, кӧ әв йʼәка дит, хун тʼьжи чʼәва бу, бәр чʼәва бу думан:

—Ах, тʼәне жьна мьн майә, әwe жи дьхwәзьн жь мьн бьстиньн, ида чьрʼа әз сагʼ дьминьм рʼуе дьне, кʼа чьрʼа әрд наqәльшә, әз теда начьмә харе. Йʼане әзе сагʼ бь-

миньм, йʼане жи әв чʼежьке гӧра... паше кʼер жь бәрйа хwә дәрхьст у бәр Кʼәрим сәкьни.

—Ло кучʼьке кӧрʼе кучʼька нәви кӧрʼе агʼейи у изьна тә һәйә бенамусие бьки. Бәс нинә әз у жьна хwә wәрʼа сьве һʼәта эваре дьхәбьтьн, мал һасьләта мә зьке wәданә, һәла жьне мә жи һун дьхwәзьн мә бьстиньн? Wәрә, wәрә пеш, wәрә, тӧ мери меранийа хwә нишандә,—гот у бәрбь wи чу. Әли у Кʼәрим дәстпьрчи һʼәв бун. Әли ль Кʼәрим хьст, әw кʼәтә әрде, ле зузука рʼабу. Әли кʼер qәфәсерʼа кьр. Кʼәрим кьрә ьʼнтʼини у кʼәт. Қӧлилк бәзи у хwә авитә бәр льнге Әли, гот:

—Әли тә чьма һа кьр, тә мала мьн хьраб кьр, ахьр агʼае мә мал у һʼалва qьрʼкә.

—Чь дьхwәзә бьра бькә, ньһа дьле мьн рʼәһʼәтә, дьмьрьм жи бьра бьмрьм, нә мьн һʼәйфа хwә һьлда.

Һәла хәбәрдан дәве wанда, дора wана тʼьжи бун. Кʼәрим бьрьн. Ьʼнтә—ьʼнта wи дьне һьлдабу. Ньшкева гьшк кәрʼ бун, тʼәне дәнге Фәйзо агʼа дьһатә бьһистьне. Ле Әли сәкьнибу у дәнге хwә нәдькьр. Қӧлилк чу бәрбь Әли у бь дәнгәки мәлул у гьри готе:

— Әли, әмьре мьн, зу бькә һʼәрʼә жь вандәра, сәба хатьре Пʼорсоре жи мабә гәрә тӧ һәрʼи, нә тә дьгот тӧ qиза хwә наһели бәләнгазбә, дә зу бькә, зу һʼәрʼә.

Һәвале Әли жи незик буне у готьне:

— Әли, чь сәкьни, һәрʼә дәрһәqа Қӧлилке, Пʼорсоре дӧшӧрмиш нәбә.

Әли бь дьләки мәлул Қӧлилк һʼәмез кьр у гот:

—Қӧлилк, әз дйʼа хwә у Пʼорсор һивийа тә дьһельм, тӧ у әсьле хwә,—гот у бь ләз чу, чьмки фәйзо агʼа ида дурва дьһатә кʼьвше.

Гьшк сәкьнибун дора Қӧлилке, Фәйзо агʼа мина гӧре дәвхун незики wана бу у кьрә qарʼин.

— Кучʼьке кӧрʼе кучʼька, һун һәла бәр чʼәве мьн сә-

кьнинә, зу бәлабьн, зу, бәр ч̕әве мьн нәсәкьньн, к̕ане әw т̕уле куч̕ька, зу биньн бал мьн̕, йане на әзе wә гьшка дардакьм. Әв 60 сале мьнә мьн ӛщева һа нәдитьбу, хәбатчи дьтьрсйан мьнр̕а хәбәрдана, ле ньһа куч̕ьке кӧр̕е куч̕ька кӧр̕е мьн бьриндар кьр, бьра әз нә Фәйзо аг̕абьм, wәки әз тә саг̕ә—саг̕ дарда нәкьм, к̕ӧда чу, зу мьнр̕а бежьн?

— Әм ньзаньм Фәйзо аг̕а, һ̕әта әм һатьн кәсә вьра т̕ӧнәбу, мә зу щав тәр̕а шанд. ле һ̕әтани тӧ һати кәсәк вьра т̕ӧнәбу.

Ньшкева әwи Қӧлилк дит, агьр бәр ч̕әве wи п̕әкйа.

—Һь, деле, тӧ вьрайи у дәнге хwә наки, qә набежи к̕ане мере тәйи хунхӧр. Әз п̕әки тәр̕а дьбежьм: бежә, йане на әзе тә бь qизева у хwәсиева бавежьмә бәр куч̕ька.

— Фәйзо аг̕а, әв гьшк шӛде мьньн, бьра бежьн, мьн qә Ӛли дитийә, әз хәр̕ьqибум у һаж тьштәки т̕ӧнәмә.

— Р̕астә, р̕аст,— чарнькал һәвалед Ӛли дәнг данә һәв.

—Wәк̕и ӧсанә, бьра ӧсабә, әw р̕әвийә, хwә qиза wи, дийа wи жи нәр̕әвинә, әзе ч̕әве wанр̕а биньм,—аwа гот у нолани гӧрәки һар бәрбь Қӧлилке һат.

— Тӧ wәрә вьра, дела бенамус, әзе ньһа wә һинкьм чаwа qәдьре мьн бьзанбьн,— аwа гот у Қӧлилке да бәр qамчийа. Әwи бехӧдейи һаqа лехьст, һ̕әта Қӧлилк бе һ̕ьм— гьм к̕әт. К̕е wьра сәкьнибу гьшк дьгрйан, ле тӧрӧш нәдькьрьн незикбьне. Фәйзо аг̕а гава дит Қӧлилк нәһ̕ьш к̕әтийә у ида дәсте wи жи wәстйан, һишт у чу. Һьнге т̕ьжи сәр wе бун, ав анин р̕әшандьне, хуна сәр ч̕әве wе паqьшкьрьн. Қӧлилке ч̕әве хwә вәкьр, дор хwә ньһер̕и у гот:

— П̕орсор, qиза мьн, тӧ чьqа бебәхти. Ӛли, тӧ к̕ӧйи, wәрә һәwарийа мә.— Сәр ван хәбәра диса хәр̕ьqи, Қӧлилк һьлдан, бьрьнә мале. Гава дийа Ӛли — Зәре, әw дит, бу нәкинийа we хwә авитә сәр Қӧлилке: — Ах лао, ч̕әве мьн бьр̕ьжьн, чь анинә сәре тә, ах к̕ижан бехӧдейи әв йәк кьр.

— К̕ижан, тӧ ньзани, к̕ижанә бехӧде мә гьшка.

Р̕ожтьра дьне шәбәqе Қӧлилке ч̕әве хwә вәкьр кӧр̕абә, ле к̕әт, чьмки һәстуе we дәр̕әм— дәр̕әм дешйан. П̕орсор доре дьчу—дьһат, льһ̕еф давитә сәр.

Ниве шәве бу, баранәкә һур нәр̕ме хwә дьбари. Дәре мале кәсә т̕ӧнә бу, т̕әне щар̕на дур— незик ӛwтә— әwта куч̕ька дьһат. Шәвәр̕әшәкә ӧса бу, wәки т̕ьли ч̕әве һәвр̕а кьрьна нә дьһатә к̕ьвше, wи чахи р̕еwики хwә ль р̕йа гӧнде Дузәле гьртьбу, бь тьрс у хоф, мәлул дьчу. Гава р̕анезикайи гӧнд кьр, qасәке сәкьни, гӧһе хwә да сәр дәнг у һ̕ьса у щарәкә майин чу. Әw тәлә— тәл һат бәр дәри сәкьни у дӧ щара нәр̕ме хwә дәри хьст, wи алие дәрива дәнгәки жьна пьрси: — Әw к̕ейә?

— Әзьм дае, Ӛлийә, зу вәкә.

Де бь ләз дәри вәкьр, хwә авитә п̕есира кӧр̕.

— Кӧр̕е мьн, е кӧ тӧ wа дәро— дәро кьри, бәлки к̕ьзин дьле wи бе.

Шӧхӧле чуйи—чуйиә, дае, wӛдә т̕ӧнә, к̕а Қӧлилк, П̕орсор сьламәтьн?

— Шькьр сьламәтьн, Қӧлилк һьнәки бек̕ефә, әwи бехӧдейи ӧса лехьстийә, wәки qизка бәләнгаз иро се р̕ожә һе ньк̕арә сәр льнга бьсәкьнә.

Ӛли бь ч̕әве һесьрава т̕ьжи чу һӧндӧр̕ мале. П̕орсор р̕азайбу, Қӧлилке п̕ал дабу.

Гава әwе Ӛли дит кьрә зарин хwә авитә п̕есира wи.

— Ӛли, ӛмьре мьн, тӧ һати? һәла дыньһер̕и һ̕але мә, әме чаwа бькьн? Әв чь зӧлм бу һатә сәре мә.

—Тьштәки накә дәлалийа мьн, ӛмьр аwа наминә,— паше незики П̕орсоре бу, пач̕кьр у гот:

— Қӧлилк әз һатьмә тәр̕а бежьм, wәки әзе жь ван дәра һәр̕ьм, бәсә бьк̕әвьмә ван чол у банйа әзе һәр̕ьмә

бажаре Тълбисе, ль wьр бьхəбьтьм, wəки əбура wə бькьм. Дьбен бажарəки шенə, хəбат дəст дьк'əвə.

— Тӧе гəлəки wьра бьмини?

— Ньзаньм, ḣəтани дьне р'уки дьк'əвə.

Хеләкə хӧрт wана хəбəр дьда, ньшкева П'орсор жь хəwе р'абу, бəрбь баве хwə бəзийа, ḣ'əмез кьр у гьрийа.

— Баво щан, мьн чьqа бира тə кьрьбу, тӧ к'идəре буйи?

— Ширьна мьн, əз ньк'арьм бейи тə, ида щикида нəчə, əре, wəки ḣəри мьн жи хwəр'а бьбə.

— Əре, əре qиза мьн, əз начьм, əзе тə хwəр'а бьбьм, тӧ ньḣа ḣəр'ə р'азе, сьбе əме ḣəвр'а хəбəрдьн, иро дəрəнгə.

—Дə wəрə тə пач'кьм, ширьне мьн. Шəва тə бьминə хwəш.

Гава П'орсор р'аза, Əли р'абу ḣазьрийа чуйина хwə дит. Qӧлилке у дийа wи дəстə к'ьнщ, дӧ щот горə, чəнд нан, пəнер, гьшк кьрьнə хӧрщəке, ḣазьр кьрьн, Qӧлилк мəлул у бь ч'əве ḣəсьр бəр Əли сəкьни у гот:

— Чь лазьм бу мьн ḣазьр кьр, иди бəрбангə, ḣəр'ə, хӧде оѓьра тəр'абə, бьра кəзьр бəр льнге тə бьвə пəнер, ḣəр'ə, мьqати хwəбə.

—Qӧлилк, дае, əз wə ви ḣ'алида дьḣельм—дьчьм, бəр хwə нəк'əвьн у ḣивийа мьнбьн, к'ӧда ḣəр'ьм əзе диса вəгəр'ьмə бал wə, дəлалиед мьн. Нəгьрин, гьри нə п'акə, т'ӧ щар сəр оѓьра мьнда нəгьрин, дае, гӧḣе тə сəр Qӧлилке у П'орсоре бə, хwə п'ак хwəйкьн. Нане кӧ ḣəйə бəси wəйə, əбура хwə пе бькьн, ḣ'əта əз хwə wəр'а дьгḣиньм, ле тӧ —Qӧлилк, иди мала wи куч'ькида нəхəбьти, wəки нане wə р'оже жи т'ӧнəбə т'ӧ щар нəчи мала wи у нəхəбьти.

— На, на начə, т'ӧ щар, лао, чьр'а дийа тə мьрийə бьḣелə жьна тə ḣəр'ə бал wи сəйи бьхəбьтə. Тӧ жи-wьра мьqати хwəбə, wəлате дурə, кəсəки тə wьра тӧнə.

Əли р'абу, хӧрща хwə ḣьлда у бь льләки кӧли бьриндар хатьре хwə жь дийа хwə у к'ӧлфəта хwə хwəст. П'орсор р'азайи бу, хеләк леньḣер'и, ч'əве wи т'ьжи ḣесьрбун, əw пач'кьр, дəри вəкьр жь мал дəрк'əт у бəре хwə да бажаре Тълбисе.

* * *

Иди чəнд сал дəрбаз бьбун. Əли Тълбиседа дьхəбьти, п'əрə, ḣур—мур мала хwəр'а дьшанд, щарна жи дьзикава дьḣат у нава р'ожеда вəдьгəр'йа. Бь ви тəḣəри р'ож дəрбаз дьбун.

Р'ожəке жи тəва нивро дьqьжьланд, чахе мерга Фəйзо аѓада qиз, пир, зар'о дьхəбьтин, жьнəкə сəрə ньшкева кьрə qир'ин у к'əт, бəрбь wе р'əвин хəбатчие ḣəвалед wе, ле qизəкə бьч'ук кьрə qужин бəзи бəрбь wе.

— Пирке щан, чьбу тəр'а, чьр'а ӧсани, к'идəра тə дешə. Порсора мьн зу мьн бьгиḣинə мале, гази дийа хwəкə, əзе бьмьрьм, зу бькə.

Wедəрер'а ньшкева кӧр'е Фəйзо аѓа дəрк'əт у гава дит гьшк т'опбунə у хəбат ḣиштьнə, əw бь ләз чу бəрбь wан, кьрə qужин.

— Əв чийə, əв чийə, чьбуйə, дə зу бəлабьн. Сəба пирəкə к'əвт'ар' wə хəбат ḣиштийə, дə зу ḣəр'ьнə хəбата хwə, йане на, wə əв qамчи дитийə.

П'орсоре кӧ əw гьли сəкьрьн бəр ч'əве wе бу думан, к'əла wе т'ьжи бу, пирка хwə ḣ'əмез кьр у гот:

—Аѓа, тӧ чаwа пирка мьнр'а ӧса дьбежи, ахьр əw жьна мəзьнə, п'ор'е wе сьпи, əw мьн у дийа мьнə нəхwəш хwəйдькə.

— Деле, щəwрка куч'ька, тӧе дəнге хwə бьбьр'и, йане на... wе к'əвт'ар'а п'ор'сьпи гəрə мəри дардакə, wəки куч'ькəки мина баве тə кӧр'е wейə, тӧ жи нəбийа wе делейи. Дə зу бькə п'асə—п'усе wе жь вандəра т'опкə.

П'орсор у дӧ жьньке дьне к'əтьнə бьн мьле пире у

бырьнә мале. Гава Ҙөлилке хасийа хwә дит, бәрбь дәрь
р̊әви хwә хьст:

— Ах, әз qьр̊ыке ижа чаwа быкьм, к̊ӧда һәр̊ьм, һ̊әт
ньһа гӧмана мә тӧ буйи дае щан, ижа әме сәр к̊ед
һәр̊ьн, ах дьнйакә зӧлмә.

Әw данинә сәр щийа, әwе ч̊ә̊ве хwә вәкьр П̊орсор
ньһер̊и, Ҙөлилке ньһер̊и у һесьрәк жь ч̊ә̊ве we һат
паше гази Ҙөлилке кьр, дәсте we гьрт да сәр дьле хw
у бь гьри гот:

— Дәлалийа мьн, әз чаwа бькьм, wәки бехайа мь
рьне нәһишт әз бал тәбьм һ̊әта Ә̊лие мьн те, ах кӧл
wи ӧса дьле мьнда ма. П̊орсоре р̊ьнд хwәйкә, Ҙөлилк
мьн, гӧмана хwә хӧде нәбьр'ә... ах бина мьн дьминә
Ә̊мьре мьн wәр̊а, ле кӧла дьле мьн гәләки к̊урә.

Т̊ӧнәбун бу, ле бь ә̊дәте кал у бава, гӧндийа, qәwьм
у пьсмама әw һәqкьрьн...

Пәй мьрьна хwәсиер̊а Ҙөлилке qьраркьр, wәки һә
р̊ә wи гӧнди, ль к̊ӧ мала баве we дьма у wедәре хwәр̊
хәбатәке бьбинә. Эварда һур—муре хwә да һәв, wәк
шәбәqе р̊ек̊әвә.

Шәв әw qә р̊анәза, дӧшӧрмиш дьбу we чаwа we ма
ле бьһелә, к̊идәре һаqа сал майә, к̊идәре Ә̊лие we мә
зьн буйә. Дӧшӧрмиш дьбу у дьгрйа.

— Ах, хәлqе мьнр̊а нәвежә чь, wәки әз мала хwә б
һельм һәр̊ьм. Чаwа быһельм, чь щур̊әйи на, нькарьм
р̊уч̊ке Фәйзо у кӧр̊е wи бьбиньм.

Аwа Ҙөлилк дӧшӧрмишбу һ̊әта ниве шәве, әw гәл
wәстийа бу у ида ниве шәве бу, әwе жи т̊әхмин нәкьр
чаwа хәwр̊а чу. Әw һ̊ьшйар бу, ч̊ә̊ве хwә вәкьр ид
тә̊ве дабу. Чу дәри вәкьр у бәр дәри ньшкева кӧр̊е Фәй-
зо аг̊а — Ҙ̊әрим дит.

—Сьбәхера тә, Ҙөлилк, чаwани, те к̊ьвше тӧ тән
гасиедани, лазьмә к̊омәке бьдьнә тә у бона we йәк
мьн баве хwәр̊а хәбәр дайә, wәки тӧ мала мәда бьхә

ьти у әзе жи дьзива к̊омәке бьдьмә тә. Чь сәкьнийи у
а мьн дьньһер̊и?

—Ле тӧ чаwа дьхwәзи әз тә бьньһер̊ьм, аг̊ае мьни
әм? Әва йәка к̊е кьр, wәки әз мамә бе мер, бе хwәси,
мал, бе нан, к̊е кьр, нә әв һ̊әму тә кьрьн. Ньһа жи
ати мала мьн, бона чь? Дьвәк р̊әм к̊әтийә дьле тә? На,
щар р̊әма wә т̊ӧнә. Тӧ һати бона хwә. Тә т̊ьре әзә һаqа
фәмьм у гьлие тә баwар дькьм, т̊ӧ щар, тӧ т̊ӧ щар наби
рхазе к̊әсиба.— Ҙ̊әрим бьн ч̊ә̊вар̊а щарәкә майин Ҙӧ-
илке ньһер̊и, деме wейи qәрqаш, ч̊ә̊ве р̊әш тӧйе qәйи бе-
и хәири бун. Һерса дьле we дьк̊ӧта, хәбәр дәвда дьләрь-
ын.

—Ҙөлилк бьнһер̊ щара пашьн дьбежьм, qайилбуна
wә бьдә, ле хер кӧ на, әзе ӧса бькьм, wәки нане р̊оже тә у
изе бьбә һ̊ьзрәти. Т̊ӧ щар дӧшӧрмиш нәбә, wәки Ә̊лие
е вәгәр̊ә. Әзе ӧса бькьм, wәки Т̊ьлбиседа wи бьгрьн у
ькӧжьн. Әгәр дьхwәзи әwе йәке нәкьм, гәрәке тӧ qай-
лби, тә фә̊мкьр, дәлалийа мьн.

Дәсте Ҙөлилке сар бун, бәрда һатьн, пешие әwе
ьрә qар̊ин, ч̊ә̊в ле фьрәбун, дәст ләрьзин, әwе сет̊ьли
ьлда у хwә дырежи Ҙ̊әрим кьр. Ҙ̊әрим р̊әвә—р̊әв жь
е хьлаз бу, дур сәкьни у кьрә гази:

— Тӧ дәсте мьн хьлаз наби...

Р̊ожтьра майин Ҙөлилке qьрар кьр, кӧ һәр̊ә мала
аве хwә. Ида бәрәвар бу, гава Ҙөлилк у П̊орсор гьһи-
тьнә щи. Ҙаләбаве we у пирәдайка we т̊әне бун. Гава
Ҙөлилк у П̊орсор дитьн, хwә авитьнә п̊есира wана, дийа
Ҙөлилке же пьрси:

— Тә херә, qиза мьн, ве эваре хwә тьштә нәбуйә, ла
мала мьн хьраб буйе, wә чьр̊а р̊әнге хwә һа авитийә,
ә зу бежьн, чька чьбуйә?

— Дае, һәла кәри нан бьдә П̊орсоре, весбеда тьшт
әхарийә.

Пирәдийа we, бь ч̊ә̊ве һесьр у дьле кӧл, чу дӧ нане

щеһ у һьнә qат'ъх ани дани бәр П'орсоре у р'уньшт, ки Қөлилк гьлийа бьқә.

Қөлилке, серида, чь һатьбу сәре wе, де у бав гьли кьр. Wедәре баве wе бь к'өбар гот:

— Ә'фәрьм шире тәр'а лао, тө р'аст qиза мьни, д р'ьндә мәри бьмрә, ле намус у наве хwә хьрав нәкә. вьра хwәр'а хәбатәке бьбини, ә'бура хwә бьки, бьра ре тә wе гәрме дәре бе, гөнде мәда сьт'арбә. Дә р'абә, те к'ьвше, тө жи П'орсора мьн жи wәстийа хwәр'а р'әһ'әтбьн, һ'әта сьбе жи хөде р'ә'мә.

Иди дө— се мәһе Қөлилке бун, wәки мала б хwәда дьма. We р'ожеда һесабуна фәqире т'өнә бу. дьчу мала Бимбаш аг'ада дьхәбьти. К'ьнщ дьшушт тәндур дадьда, пәз дьдот у шөхөле майин дькьр, һ дьбу эвар, паше вәдьгәр'йа мале, К'әсьри, һ'ьнщьр'и. П соре жи малда али пирка хwә шөхөл дькьр. Гава э ре Қөлилк дьһат, П'орсор к'еләке р'удьньшт дьготе: Дае, ширьна мьн, чьqас бира тә кьрийә, тө сьве дь һ'әта эваре у qә набежи П'орсора мьн һивийа мьнә, р'ожәке жи зу һәр'ьм бал wе, тө бира мьн наки, әре. Д тө чьр'а дьгьри, к'е диса тәр'а шәр' кьрийә, бежә, д щан.

—Ах, П'орсор, дәлалийа мьн, тө һәла бьч'уки, фә наки, әз чьqа гөнә у стөхарьм .Wәхтәке баве тә м бу, әм һ'әрдө дьхәбьтин у мә хwәр'а ә'бура хwә дьк мә дьгот, гәло wе зар'әкә мә һәбә, ле ньһа... We дә дийа Қөлилке дәрда һат у ч'ә'в qизе к'әт бәрбь wе ч к'еләке р'уньшт у готе:

— Qиза мьн, тө чьр'а дьгри, бәсә, һәр'р'о һ'але тә эв ахьр тө дөшөрмиш наби төе нәхwәш к'әви , бәр хw бьдә һ'әтани дьне р'уки дьк'әвә. Хwә т'ьме аwа намин мә иди щаб кьрийә wе зутьрәке Ә'лие тәе жи бе.

—На дае, бьра Ә'ли нәе вьра жи, иди пе һ'әсйанә д рһәqа кьрьна wида, әw бәг у аг'ана т'әв сәйе һәвдөн

* * *

Сала 1920-и бу. Чьqа дьчу һ'але Қөлилке у П'орсоре ьраб дьбу. Қөлилк сәһ'әта хwә дьгазьни: Әw иди нәдьхә-ьти, чьмки кькар'ьбу, бьре wе, баве wе әw хwәйи дькь-ьн. Щарна Ә'ли wанр'а к'әл -мәл дьшандьн. Ле к'ө дьма, ь дькьр, чь һ'алидабу, кәсәки ньзаньбу. Р'ож пәй р'ожа олани гузе жьмарә дәрбаз дьбун, ле һ'але Қөлилке нә ө һ'албу.

Ә'ли дьзикава бажаре Т'ьлбиседа дьхәбьти, у р'оке с бәла бу, wәки дивана п'адше урьс к'әтийә у диwанәкә әзә т'әстиq буйә, диwана п'ала у гөндийа. Ә'ли к'әтә на-а мьтала у qьрар кьр бе тьрс у хоф һ'әр'ә бьгһижә ма-а хwә. Әwи к'аре хwә кьр, р'иа гөнд гьрт у р'ек'әт. Чә-дәки шунда әw иди малбу, qиза хwәр'а ширьн—ширьн әбәр дьда, к'өлфәта wи р'ож бь р'ож гөлвәдьда, һәрсе ь дьләки ша к'еләка һәв р'уньштьбун.

— На, qиза мьн, әз начьм, ида т'ө щар щикида на-ьм, тә наһельм т'әне, wә исал һ'әвт саләгәлә бәләнгази һесири дит, иди ирода тө у дийа хwәйе гәлә аза у әхтәwар бьжин.

* * *

Сьвә бу, сьвәкә һавинейә хwәш. Бьнәлие гөнд т'әзә әбьбун у һәр кәси дьләзандә бәрбь шөхөле хwә. Ә'ли к'өлфта хwә— Қөлилк, зува р'абьбун. Һазьрийа р'е итьн, we р'оже гәрә Ә'ли у к'өлфәта wи бьчуна гөнде wә, мала хwә. Әwана гази хөде кьрьн, дәстур'а хwә жь мала баве Қөлилке хwәстьн у бәрбь гөнде хwә р'ек'әтьн.

Бәрэвар бу, гава әwана гьһиштьнә гөнд, дәре хwәйи ьрзәкьри вәкьрьн.

Ә'ли ахинәкә к'ур р'аһьшт, ч'ә'ве Қөлилке ньһер'и у ньзани жь шабуна бу, йане жь к'әдәра де һесьре wи

жорда барин. Əw хеләк бу һәрда һәвдö дьньһер'ин, па
һедика дор— бәре хwә ньһер'ин. Ә'ли дәсте П'орс
гърт у р'уньштә сәр к'öрсие, кö орт'а мале данибу у
дика гот:

—Шькьр ве р'ожа азар'а, qиза мьн, иди т'ьме б
тәе щәм тәбә.

Мәһе һавинейә гәрм к'öта дьбун, дәст һенкайе дь
Нандьрун жи к'öта дьбу, хәлqе ида әрик— берике х
йи звьстане дьда сәрһәв. Ле бона П'орсоре wан р'о
әйдәкә п'ър'ә шабу, әwе ә'мьре хwәда щара ә'wльн бьч
мәк'т'әбе. Wан р'ожа жь шабуне хәw ч'ә'ве we нәдьк
Чәлте хwә һазьр данибу у чьqа р'ожә дьготә дийа х

—Әзе к'әнге һәр'ьмә мәк'т'әбе, дае тö qә чуйи мәк'т'ә
әw чаwанә, wьра чь дькьн.

Qöлилке дькьрә ахин у дьгот:

— На, лао, әз к'идәре чумә, wә'де мә öса нибу, wә
әм бьчуна. Ле ньһа wә'дәки дьнә qиза мьн. Тöе һәр'
һ'әму тьшти бьзанби.

Һ'әвтеке шунда П'орсор сьбе шәбәqе р'абу у къ
хwәйә т'әзә хwәкьрьн, соле хwәйә т'әзә п'екьрьн у б
хwә да мәк'т'әбе. Әw гәлә ша бу, т'әви дийа хwә дьлэза
бәрбь ода гöндә һәрә мәзьн, йа кö жер'а дьготьн
апе Һ'әсо. Һ'әма әw одә жи мәк'т'әба гöндә ә'wльн бу.

Аwа П'орсоре дәстпекьр р'ожа пешьн, щара пеш
хwәндьна хwә. Гава һатә мале, чь дәрсдар готьбу ди
хwәр'а гьли кьр. Паше хwә авитә һ'әмеза баве хwә у г

—Баво, хwәзи әз жи бьбума дәрсдар мина дәрсда
мә, әw гәләки һ'әйфә у тьштьнә р'ьнд дьбежә, гәләк
гәләк тьшт занә.

— Әре, qиза мьн тöе бьби, чьмки ида wә'дәки б
һатийә, к'е чь п'ешәйи дьхwәзә, дьстинә, р'йа wана аза
Тö мәк'т'әба хwә к'öтакә, паше тöе бьби дәрсдар.

Ә'мьр чьqа дьчу гöл дьда паши т'әстиqбуна q
советие Әрмәнистанеда, р'екә нурә шәмалдар бона к'ōр

бу. Ле П'орсор сал бь сал мәзьн дьбу, де у баве хwә
һинбуйн, аqьл у к'әмала хwәва шадькьр, бьбу гöла
р бина wан.

Сал пәйи салар'а дәрбаз дьбун. П'орсор мәк'т'әб хь-
з кьр, паше хwәндьна бльнд дәст ани у вәгәр'йа гöнд.
әк'т'әба гöндә орт'әда хәбьти чаwа дәрсдар.

Хәм у хьйале Qöлилке у Ә'ли һежа к'әw гъртьн, деме
ан тәйнси...

К'ИЖАНӘ Р'ЙА РАСТ

— Wәллә, наве хöдайә, ви мерьки һ'ьше хwә öндакь-
нйә, qизе. Сьбә р'öндьбә һ'әта эваре нава пезданә, эва-
а жи хәw нак'әвә ч'ә'ва, р'аназе wәхта пәзәк нәхwәшә.
е qьр'ько, дури к'öр'е мьн, ахьр тöе чь ве дьне бьви,
е тәвьр бәрәк тә майә.

Аwа жьна Һ'әмиде шьван шькйате мере хwә бәр щи-
ра хwә дькьр, чьмки әwе иди сәбьр нәдькьр, ахьр Һ'әмид
әв у р'öж нава пезда дьма, п'аки малда һесанәдьбу.

Аwа иро жи пәзе колхозе кьрьбу гоме, иди пәз до-
ьбун, к'öтакьрьбун, ле Һ'әмид нәһатьбу мале. Әт'ләса
öлфәта wи ч'ә'вньһер'ийа wибу, ле әw т'öнәбу. Әwе чә-
д щара харьна wи гәрмкьр у щарәкә майин әw сарбу.
инара we дит, кö Әт'ләс гәләки һерс к'әтийә, готе: "Ә,
т'ләс, тö чьр'а һерса хwә р'адьки, бьра нәе, wәки әw
ахwәзә бе мале һьнәки һеса бә, тö чь бәрхwәдьк'әви,
е бьрч'ибә хwә— хwә бе„. Әт'ләсе кьрә ахин у гот:

— Wилла мала баве авабие, әwе т'ьре әз Һ'әмид т'әзә
асдькьм. Qизе, әва 30 салә әw шьванә, а, һ'але мьн wи
вә, иди тö хенщи пәз, гоме у гöһер'е тьштәк бәр ч'ә'ве
и те. Qизе, гава чәнд бьск һьри жь пәз дьwәшә, гьшки
оп дькә дькә т'орбә дьбә дьдә к'иләра колхозе. Чаwа
аләке һьнә бьске сьпи т'опкьрьбу мьн лава лекьр готе:

Һәмид, qорбана тәмә, ван бьске спи бьдә мьн әз Фәйз
темә щотә горә, һәла бьнһер чьqасә хасьн. Wи, Шö
бьра хер у бер сәр тәдабә, кәвьр, кöчьк сәрмьнда,
öса сәре мьн кьр. Хwәе, әз у сәре Фәйзо wе рожеда
та ньһа әз тö щара иди тьштәки же нахwәзьм. Чь
заньм әwи йәки хöдежестәндиийә. Э, qизе бәхте мь
кöре мьндабә, мәрьв чь дитийә гәрә wе бежә, с
колхозе жи сәрwере ферме жи qә дәнге хwә ж
накьн. Э, wәрә бьнһерә капе хәзәве к'әтийә qьрьке
парики зедә бәрда нача...
Һәла Әт'ләсе гьлие хwә к'öтанәкьрьбу, гава дәри в
у йәки кьни qальни дәст у п'е дәрда һат. Шöрәта щи
кö әw дит, гот:— Wәй шькьр, бьре Һәмид, тö иро жи
ти,—Һәмид кьрә ахин у гот:

— Ах хушка Шöрәт, qә нәбежә, иро диса мик дь
лйа, Һәйwане öса нава хwә дьхьст, qәт дәв нәавитә ч
у нәч'ерийа. Дьле мьн бәрһәв нәда, мьн ани хун ле бәр
паше һьнә гиһае ормәх дайе. Һәйwане диса п'ак нәхw
ле һьмбәри весбе ньһа һьнәки п'акә, дьле мьн жи һь
ки рәһәт бу у әз һатьмә мале.

Шöрәте ч'әве Әт'ләзе ньһери у гот:

—Э, бьре Һәмид, нә тö жи гöнәйи, ахьр ньһа иди т
щаһьләк нини, тö шест салийи. Әре, wәрә мале нане х
бьхwә, диса һарә шöхöле хwә, к'е чь готийә? Һә
Әт'ләсе ньһери, вәгәрийа сәр Шöрәте у бь Һәнәк г

— Әз заньм к'е тö öса һинкьри. Ле хушка Шöрәт
әзи т'әзә чьл салимә, к'е готә тә, wәки әзи шест сали
Чьма һун мьн бист сали зедә дькьн. Әwи аwа гот у
п'ирqинйа wи бәр хwәда к'әнйа. Әт'ләсе у Шöрәте һ
ньһерин, леве хwә бьрьнә бәр бевьла хwә у бу п'ирq
wана, паше Әт'ләсе гот:

— Әре wәлә, т'әзә тö хортәки чардәһ салийи, д
дәма тәйә, wәйла ч'әве мьн рьжйае, чьма мьн гот тö ш
салийи. Ле Һәмид qә гöһ нәда сәр хәбәрдана wан, бади

жи хwәшил к'шандә бәр хwә, пенщ—шәш кәвч'и руне
ч'ьки нолани к'арбар сәркьр у да бәр кәвч'ийа, щар-
арна сьмбеле хwә бадьдан у бьн ч'әва wан дьнһери.
Гава хwәшила хwә хwәр хьлазкьр, щарәкә дьне жи
мбеле хwәйә рәш бадан, лошәки гәрм һьлда, дәсте хwә
итә к'ла руне сәр т'әхтә, һьнәк жекьр, пәнер һуркьрә
р у да бәр гәза, öса хwәш—хwәш дьхwәр, wәки мәде
'ләсе у Шöрәте жи вәбу, әw незики т'әхтә бун у бь
нәк готьнә Һәмид:— те изне бьди мә жи т'әви тә пәри
н бьхöн. Һәмид диса дәсте хwә бьрә бәрбь сьмбела
'ә у бь бәшәрәкә хwәш готә wан:— Ай һежа мәде мьне
бә, дә к'әрәмкьн.

Аwа һәрсека хеләке хәбәрдан, лаqьрдие хwә һәвдö кь-
н, паше Һәмид вәгәрйа сәр к'öлфәта хwә у гот:

—Жьньк, шькьр ве гавера кöр, qиз мәра гиһьштьнә,
и чь т'алаша мәйә, чьра пәрәке әм щаһьл нәбьн,хwәйе
дьр — Һöрмәтенә, һәбуна мә һәйә, иди чь калбун.

— Бьра хöде бькә, мерьк, чьра әз Һьзнакьм? Йа мьн
'ә, wәки тö һаqа дьхәбьти, wәдәда нанке хwә бьхöи,
әрәзи тö дьбежи, ле тö иди нә 4о-и, мерьк, тö иди 60
лийи. 60 сал нә һьндыкә тöе т'ап бьк'әви, иди тьштәк
ри тә нае.

— Әз заньм, жьньк, ле wе йәке жи тö бьзаньбә, wә-
ньнкарьм һеса бемә малда, гава шöхöле мьни нив-
ийә, гава пәзәкә мьнә бек'ефә, әз ньнкарьм, хwә зоре
инә.

— Дә, к'ефа тәйә, мерьк, гöне тә стöе тә.

Әт'ләсе гот у Шöрәте ньһери, йа кö кәр у лал руньтьбу гöһ дабу сәр хәбәрдана жьн у мер.

Жь wе рожеда иди Әт'ләсе тән нәдьдане Һәмид, чьм-

ки зә̓ф р̓ьнд заньбу, wәки йәкә, т̓ö тьшт нькарә Һ̓ә
жь хәбата wийә һ̓ьзкьри бәталкә.

Аwа р̓ож пәй р̓ожа дәрбаз дьбуин, Һ̓әмид чьqа д
һе дьһа бь к̓әл у бин дьхәбьти у бь хәбате тәе бьг
әw р̓о бь р̓о дьһа щаһьл дьбу у һе qәwат дьбу. Ща
әwи Әт̓ләзер̓а дьгот:

"—Qизе, wәлә, әз сәр̓е баве тәкьм у е хwәкьм, wә
р̓ожа әз малданьм, мьн т̓ьре әзи нәхwәше 7 саламә,
ре мьн дещә, щане мьни т̓әв к̓öтайә, мә̓де мьни гьрт
qә ньзам әw жь ч̓ийә?„.

Әт̓ләзе гава әw гьли дьбьһистьн, дәнге хwә нәдьк
ле дьле хwәда дьгот: "Ле мала тә хьрабнәбуйи, д
кöр̓е мьн, qә wәстандьна wи т̓öнә, ах хазьл хера хöд
Фәйзое мьн жи wи бьчуйа„.

Р̓асти жи Әт̓ләзе бь дьл дьхwәст, wәки кöр̓е w
тае т̓әне Фәйзо хәйсәтва ноли баве буйа. Фәйзо к
wани тае т̓әнебу. Әw дәлалие Һ̓әвт хушка у ч̓уке ма
бу.

Гәлә дәлали у чаwа дьбежьн, нава пәмбöда һат
хwәйкьрьне. Р̓астә, Һ̓әмид гәләки кöр̓ һ̓ьз дькьр, ле
щар бәр wи нишан нәдьда у т̓ьме жьнер̓а дькьрә ш
wәки р̓у нәдә wи.

Фәйзо иди мәзьнбу, әw дö-се мәһ бу, кö к̓ьвшкьрь
чаwа сәдьре колхозе, ле баве диса р̓у нәдьда wи, д
бәрва нәдьк̓әнийа. Һ̓әму щийа к̓öда кöр̓ бьчуйа әw
дьҺ̓әсийа, кöр̓ чь бькьра т̓әв к̓е буйа, әwи заньбу.
Һьнга кöр̓ дьхәбьти Әт̓ләзе те дәрдьхьст, wәки Һ̓әм
чьqа дьчә те гöһастьне, бәре гава әw дьһатә мале ә
ләз чьqас жи һерск̓әти буйа, әwи һ̓әнәк—лаqьрди дь
рьн, хәбәрдьда у Әт̓ләз жи wир̓а дьк̓әнийа. Һ̓әму ть

р дькьр. Ле ван ахьрийа дьһат, нан дьхар у р̓удьньшт
ьн сәр qәльне дьк̓ьшанд һ̓әта Фәйзо дьһатә мале.
ләзе т̓әхмин дькьр, wәки тьштәки гәләки дьле wи
ртийә у ләма жи әw öса кәр̓ у лал qәльне дьк̓ьшинә
хwәда п̓уч дьбә. Әwе тöрьш нәдькьр тьштәк жь wи
рскьра, чьмки заньбу кö әwе һерсбә. Әwеqьраркьр чә-
р̓ожа сәбьркә, ле чь сәбьркьрьн, Һ̓әмид чьqас дьчу
п̓оньжи у нава wан чәнд р̓ожада тәе бьгота п̓öр̓е wийи,
бәре т̓еле сьпи һ̓әвәки һәбун, ньһа бь т̓әмами сьпи
бун. Дьл дине Әт̓ләзе бәр һәв нәдьда. Р̓ожәке әwе
рси:

— Һ̓әмид, мерьк чьбуйә? иро чәнд р̓ожә т̓ö öса хwә-
кәр̓ у лал п̓уч дьби. Ща һәла бежә мьн, әз жи бьза-
бьм, Бәлки тьштәки öсанә, wәки әз жиле фә̓мдькьм
дькарьм али тә бькьм.

Һ̓әмид qöлапәкә зәхьм диса qәльне хьст у гот:— Ә̓в-
хöде, т̓ö чь жь мьн дьхwәзи, тьштәк жи нәбуйә, т̓ö
л жи мьн нәһатийә, һәр̓ә у хwәр̓а р̓азе.

Әт̓ләзе иди тöрöшнәкьр хәбәрда, әw кәр̓ у лал һьнә-
р̓уньшт, паше р̓абу у к̓әтә нава щие хwә. Ле дьл ди-
wе бәр һәв нәдьда, хәwа wе нәдьһат. Эп̓ещә wәхт
әмид öса р̓уньштьбу у qәльн сәр qәльне дьк̓шанд. Әт̓-
әзе бьн ч̓ә̓вар̓а ле дьнһер̓и у дьле хwәда дьгот: "Wәлә,
е динбә, чь ле qәwьмийә хöде? чьр̓а һа ле һатийә? Wә-
ә, wе динбә, мала мьн дури wи кöр̓и wе хьраббә. Әв
ь йәк бу һатә сәре ви сәхири йа р̓'әби?. Әт̓ләзе аwа
ьгот у Һ̓әмид дьнһер̓и, е кö qә жь щие хwә нәдьлпьти,
wәр̓а р̓уньштьбу qәльн сәр qәльне дьк̓ьшанд. Фькьра
ир̓а дәрбаз нәдьбу, wәки иди ниве шәвейә, wәки лазьмә
есабун у р̓азан. Паше р̓абу, һьнәки нав мале чу һат,
әрбь дәри чу, һедика дәри вәкьр у дәрк̓әтә дәрва.

Зьраве Әт'ләзе qәтийа, әwе төрьш нәдыкьр пәй һә
ле чаwа бькьра, öса жи нькарьбу нәкьра, әw һаһа
р'абу, мьле хwә дер'әр'а кьр у пәй чу. Әw тьрсә—тьрс
ле паше дина хwә дае Һәмид т'öнә, чарнькал ньһер'и к
т'öнәбу. Зьраве wе qәтийа, әw ви али, wи. али чу, ле м
нәдит. Qьр'ьке щие хwәда бу р'ьсас, ма, ньзаньбу к'и
һәр'ә.

“—Пи, сьмьла? Әв мерьк к'öда бәтавәбу, ла мал
хьравбуйе — Әт'ләз аwа хwәр'а гот у бәрбь алие го
колхозе чу.

Дурва, орт'а гöнд дәнг wе т'әсәләбун, әwе хwә wан дә
га гьрт у чу. Нава wан дәнгада әwе дәнге Фәйзо наскь
Әwе ләзанд бәрбь wи али ноли тьштәки һьнәки дьле
сек'ьм бу. Әwе ләзандә бал кöр', wәки дәрһәqа Һәмид
жер'а бежә, ле гава гьһиштә бале, әщебәкә р'әшә гьр
дит: Фәйзо, дö се хорте дьне, һ'әсабдар сәрхwәш—анщ
хwә сәр льнга дьгьр'ьн. Шәр'е wан бу ч'ер', гьлие нә
һәвр'а дьготьн. Әт'ләзе кö әв йәка дит, бәрбь Фәйзо ч
гот:

— Фәйзо, лао, нә иди ниве шәвейә, тöе сьбе зу р'аб
тö бедәре чь дыки? ахьр, чьма наейи мале. Ахьр сь
һ'әта эваре тö мал аваййа нак'әви, нә әз жи гöнәмә, ш
р'о ч'әве мьн р'йа тәйә. Qә ньзам чь баве-тә qәwьмий
ноли дина ле һатийә, нә дькә, нә дьхwә, нә хәбәрдьд
нә жи мьнр'а мәна wе йәке дьбежә, а һежа жи р'абу ч
qә ньзам сәре хwә һьлда к'и али чу.

Фәйзо де дьнһер'и, гава әwе хәбәра хwә к'öта кь
әwи гот:

— Э, дае щан, тö чь дьбежи, әз нәхәбьтьм, әре, бе
к'еләка тә р'унем? Хәбатә ле чь дьбежи?

— Дае, зани чь, п'акә тö т'әви шöхöле мьн нәби, чьмки
жь шöхöле мьн фәмнаки, ле йа дöда, әз иди мәзьньм
заньм чь дькьм, тә бьһист, дә ньһа һәр'ә мале у хwәр'а
азе.

Әт'ләзе баwарнәдькьр, wәки wе ве щабе жь кöр'е
wәйи һ'ьзкьри бьбһе. Ноли авәкә сар сәрдакьн, әw бу
ьсас, щи да ма, паше гот:

— Фәйзо, ахьр әм һәр'ьн, лаwо, чька баве тә к'öда чу
е шәве, каләмере әхтийар к'и занә к'öда чу?

—Дае, нә ахьр мьн гот, һәр'ә, дә һәр'ә, әзе жи ньһа бем,
е баво щикида жи начә, тö чь дьтьр'си, wе к'öда һәр'ә?,
wә зар'о нинә.

Әт'ләз п'ор—п'ошман һатә мале, гава әw дәрда һат,
әмиди малда р'уньштьбу. Әwе кö Һәмид дит, бу кур'инйа
е, гьр'йа у гот:

— Мерьк, тö ве ниве шәве к'öда чуй? ахьр, хазьл тö
әрнәк'әтайи, әз жи пәй тә дәрнәк'әтама у мьн Фәйзо wи
алида нәдита. Һәмид, ахьр кöр' дәст хwә дьчә, тә һежа
ьдита тәе хwә бькöшта, öса сәрхwәшбу qә сәр льнга
әдьсәкьни. Мерьк әз т'әхмин дькьм Фәйзо ван ахьрйа
әлә һатийә гöһастьне, тö чьр'а qә дәнге хwә жер'а наки?

— Wәй ла мала баве храббуе, тö һаж чь һәйи, тö чь
ани?

— Чь кö тә ишәв дит әw чьйә, ле чь мьн бәр ч'әве
wә дитийә, чь әз һәрр'о дьбьһем, әзьм һәла һәва мамә,
зьм, wәки һәла дин нәбумә, ле чаwа бькьм, чь бькьм,
хöде һ'ьш у аqьл же стәндийә, дин у һ'ар кьрийә. Әз беа-
убәте каләмер пе жи нькарьм, wәки чәнд щара бьзәль-
иньме у жь мала хwә р'аqәтиньм. Мьн нәлазьмә, һаqа

кöр̓е хәлqе т̓öнәнә бьра е мьн жи т̓öнәбьн, ло мьн н
лазьми кöр̓е öсанә, нәлазьм, әwи ида чәнд мәһ̓ә әз м
рәзи кьрьм, әwи әз нава нәһ̓иеда кьрьмә поләки сор.

Әт̓ләсе кö әв глие мер бьһист, qöдуме wе сьстбун, әw
бь гьри гот:

— Мерьк, ле әм чаwа бькьн гьди, һәргә тö тьштә
нәки, әзе хwә бькöжьм, wәки Фәйзо аwа бәр ч̓әве мь
р̓ож бь р̓ож храббә.

— Ә, т̓алаша Фәйзойә тö хwә бькöжи, йане жи әз хw
дардакьм, qизе, qә ньзам чь һатйә сәре wи.

Аwа жьне у мер гәләки хәбәр дан, ле Фәйзо öса жи н
һатә мале. Әт̓ласе кьр һәр̓ә, Һ̓әмид нәһишт, гот:

— Бадьлһәwа нәчә, әw ньһа хwәр̓а п̓ашла Бәлгед
р̓азайә...

Әт̓ләсе кö әв хәбәрана бьһист, бу qир̓ина wе, гот:

— Wи ла хöде әз кор—к̓оти кьре, чаwа, кöр̓о, тö хь
рофашо буй?, чаwа, Бәлге Фәйзо жи авитйә ч̓әнга хw
wәй ла мьн коре, wәй ла мьн к̓отие. Ә, ижа ньһа тö ч
дьбежи, Һ̓әмид мала тә храббә?, wәки храббу чу дури wи
әw жи һәмьн же дурә. Ижа тö чаwа ве йәке зани у дәнг
хwә наки, кöр̓о, нә ахьр Бәлге qә гöндда йәк нәһиштийә
тә qә нәготийә wи, дьчә бал к̓е?, Һ̓әмид ле тö чаwа зан
у дәнге хwә наки?

Һ̓әмид wе ньһер̓и, кьрә ахин у гот:— Qизе, qә öс
хәбәрнәдә, тö һәла һаж тьштәки т̓öнәйи, тö һәла ньзани
мьн чь жер̓а готйә у чь сәри кьрийә?.

Шәве дьне на шәвтьра дьне диса әв чах бу, тö р̓аза
буйи, әз р̓абум бәрбь мала Бәлге чум, чьмки иди мь
заньбу, wәки нәһатийә мале, öсанә мала wейә. Әз чум у
чь, мьн дәри хьст, бәре кәси дәйнәкьр, паше пьш дәри

нге мера һат у мьн пер̓а— пер̓а дәнге wи наскьр. Мьн
те, wәки әw дәри вәкә у әwи вәкьр, бе шәрм бәр мьн
әкьни. Дә, иди хуна мьн сәре мьн хьст, әз әрде хöде
этьм, чь һатә бәр дәве мьн, мьн жер̓а гот, әwи бәре
әнге хwә нәкьр, паше гот, wәки әз тьштәки нәбежьмә
е к̓öлфәте, чьмки әw мер wе Һ̓ьздькә. Гава мьн әв хә-
әрана бьһистьн әрд бьне льнге мьнда Һ̓әжийа, мьн мьле
и гьрт жь мале дәрхьст у гот, wәки пәй мьн бе мале,
е нәһат у бәрбь мала wе чу, дә иди әз чь бежьм. Дә
ежә Әт̓ләс "ханьм,, ле һәла әз набежьм, мьн башqә
мала чьqа ширәт ле кьрьнә.

Буйә гöрәки Һ̓ар к̓әтийә нава гöндийа, йәк нәwерә
хәбәрке бежә, öса һöлмәй wана дькә. Фәqира иди щарә-
кә майин qәләте дькьн, тьштәки набежьне. Ле һәла wе
йәке жи тö ньзани, әwи чаwа р̓у дайә Бәлге, кьрийә
ханьма гöнд, нә дьчә хәбате, нә т̓ö, һәмьн мал жи т̓ьжийә,
ле әw к̓иси к̓ейә, Әт̓ләс? Мьн т̓әмамйа әмре хwәда зьлә-
ки qәлп нәанийә мала хwә, ле кöр̓е мьн ньһа, тö дина
хwә бьде чь ле дькә. На, әз ве йәке нькарьм т̓әмулкьм,
әзе диньбьм, wәлә, wәки гöндики тьштәки нәр̓аст дькьр,
дьһатьнә бал мьн, жь мьн дьпьрсин, шеwра хwә мьн
дькьрьн, ле ньһа кöр̓е мьн дин у Һ̓арбуйә у ширәте мьн
гöһәкир̓а дьчә е дьнр̓а дәрте. Һәла сәрда жи дьбежә:
"Тöйи пашдамайи, тьшта фә'мнаки,, ле, дә ижа wәрә
хәбәрдә, дәнге хwә нәкә...

Әт̓ләсе ньзанбу чь бежә, чьмки заньбу Һ̓әмид чь дь-
бежә гьшк р̓астә, әwе жи т̓әхминдькьр, wәки кöр̓е wе
жь р̓ийа хwәйә р̓аст дәрк̓әтийә, ле нәдьхwәст баwаркьра,
нәдьхwәст, чьмки дьле де т̓ьме дьхwәзә дәрһәqа әwләде
хwәда баш бьфькьрә. Әwе т̓әзә фә'мкьр, wәки чьма әw

мӧг'дарәкә, кӧ Һәмиди ӧсайи мә'дәкьрийә, чьр'а ӧса qы
щли сәр һәв буйә.

Awa, һ'әта бәрбанга сьбе Һәмид у Әт'лас р'анәза
хәw нәк'әтә ч'әве wан. Әwана ч'әвньһер'ийа Фәйзо бу
ле әw нәһат. Иди сьбә сафи дьбу, Һәмид ӧса кьнщав
р'уньштьбу у дьфькьри, ле Әт'ләсе дәстед хwә т'әwаркьр
бу у лубәлуба wебу.

Жь дәрва дәнге ә'wтина к'әлба һат, пер'а—пер'а Әт'
ләс у Һәмид р'абун у бәрбь дәри чун, тәе бьгота һәрд
дьле хwәда гот: "Шькьр һат,,. Р'асти жи Фәйзо һат, л
чь фәйдә, wәки һат, һат у дьһа кӧл—дәрде һәрдӧ сәхир
т'әвһәвкьр. Әw дәрда һат, кьнще хwә эхьст, де у бав
ньһер'и у гот:

— Һун чьр'а һ'әта ньһа р'анәзанә, мьн чәнд щар
готийә, гава әз дәрәнги дьк'әвьм, һун р'азен, һивийа мь
нәсәкьнын.

— Әр'е, wәлә тӧ р'аст дьбежи Фәйзо аг'а, гәлә р'аст,—
Һәмид готе, — әw к'ижан де у бав дькарьн хwәр'а һеса
р'азен, гава дьбиньн кӧр'е wани бе хәwә, гава бәр ч'әве
хwә дьбиньн кӧр'е wани...

Һәмид иди ньқарьбу хәбәрда, пәwрийа wи һатә гьрть-
не у әw кәр'бу, леве wи ләрьзин. Әт'ласе әв йәк фәмкьр,
әw бәрбь кӧр' чу у готе:

— Фәйзо, чь ль тә буйә? әз бь qӧр'ба, ахьр, лао тӧ
зә'ф р'ьнд зани, гава тӧйи нә мали, әм ньқарьн һеса р'азен,
нә ахьр тарq—фарqа мә һәрдӧ мә'рума тӧйи, а әмә дәве
гор'ер'а гьһиштьнә, әwә, ч'ар—мьк'ана мә, си у сьт'ара
мә тӧйи лао. Әм жь р'ожа буйина тә һ'әта ньһа тәр'а
р'ьщьфинә, мә нола р'онайа ч'әве хwә тӧ хайкьри, мәзьн-
кьри, гиһанди ве р'оже, wәки ньһа жи тӧ һьнәки мә
шаки, бьре мьн, ле тӧ?..

— Чь, мьн чь кьрийә? Һун чь жь мьн дьхwәзьн? Шәв
р'о кӧтә-кӧтә wәйә, дә бежьн, әз жи хьрабийа хwә
бьзаньбьм.

Һәмид сәре хwә һьлбьр'и, wи ньһер'и у гот:

— Ло һәла тӧ дьпьрси тә чь кьрийә? Чьр'а ньзани чь
кьрийә? Чьр'а тӧ кори, йане кәр'и, qә набини, набьһ'ейи
гӧндда дәрһәqа тәда чь хәбәрдьдьн. Әз шәрма сәре хwә
нәwерьм жь мал дәрхьм, тә әз жи нава хәлqеда кьрьм
поләки сор, Фәйзо аг'а.

Фәйзо льһ'еф к'ьшандә сәр ч'әве хwә, qә алие де у
баве жи нәньһер'и у гот:

— Әз qәнщ дькьм, нә тӧйи wәк'иле мьн, нә жи гӧндие
пашдамайи, һунә пашдамайинә, бефә'м жь дьне тьштәки
фә'мнакьн, вьрһада, wәки wә диса дәрһәqа ве йәкеда
хәбәрда, ӧса бьзаньбьн әз иди ве маледа наминьм, кӧтә-
кӧта wә һ'ьнаве мьн зәр кьрийә, бәсә wәр'а.

Һәмид гәлә һерс бу у гот:—Һәма ве сьһ'әте жи р'абә
һәр'ә Бәлге ньһа һивийа тәйә, һәр'ә бәр дәре wе бьтәлә,
бьньһер' пәй тәр'а йәки дьне нәчуйә мала wе...

Фәйзо жь нава щйа qӧлозбу ноли мәрики сәрхwәш
т'ьрт'ьли, к'ьнще хwә хwәкьр у гот:

— Наве wе к'ӧлфәте нәдә, әw жь wә т'әва бльндтьрә,
ноли wә пашдамайи нинә. Әзе ва жь мала тә һәр'ьм у
тӧ бьзанбә, тӧ щар иди р'йа wе набиньм.

— Һәр'ә, хӧде тәр'абә,—Һәмид гот,—һәр'ә хwәр'а т'әне
бьжи. Әзи пашдамайимә, әз һинбумә т'әмамийа ә'мьре
хwәда пе к'әда хwәйә һ'әлал бьжим, әз нькарьм нане
хwәйи һ'әлал һ'әрамкьм р'уе тәда. Һәр'ә, тӧ к'әда хwәйә
һ'әрам текә зьке Бәлге, әw лайиqи тәйә. Хӧде ог'ра тә-
р'абә лао, әw әмәке мә тәр'а дитийә жи, тә һ'әлалбә.

Бу кур’инйа Ә'т'ласе гырийа, әw бaнзда чу пешиЙ Фәйзо, гот:

— Фәйзо, тӧ чьр'а ве йәке сәр'е мә дьки? нә ахьр ә гӧнәнә, лао, һәла бьфькьрә, we нәбежьн, әw бун, кӧр'ә әw жи бал wан нәма, ахьр һа набә, эз qӧр'ба, тӧ әwл де мәйи, һәла щаһьли, гава щарәке жи әм тәр'а тьш тәки бежьн, тӧ гәрәке һәхәйнди, чьр'а ч'әве мә р'ьжи йә, хwә әм хьр'абийа тә нахwәзьн лаwо, к'ижан де бав нахwәзьн, wәки әwләде wана п'акбә, эз бь qӧрба.

— Бо, мьн нәлазьми п'аки у хьрабийа wәйә,—Фәйз гот,—п'акийа wә жи wәр'ә, хьрабийа wә жи wәр'а, иро нә ише wә мьн к'әтйә, нә жи е мьн wә.

Ә'т'ләсе бь гьри гот:—Ижа бу, әре Фәйзо, ижа әв һ qе хӧдейә?.

— Әре, зә'ф р'ьнд бу,— Фәйзо гот у дәрива дәрк'әт Тӧе бежи әw мал сәр Ә'т'ләседа т'ап бу, әwe ищар йах мер гьрт, ле хwә— хwә жи заньбу, wәки Фәйзо нәһәqә гәлә нәһәqә...

Һ'әта сьбе әw ӧса р'уньшт хwәр'а гот у лубанд.

Бә'са жь мал дәрк'әтьна Фәйзо дәстхwәда нав гӧнд бәла бу. Дә, гӧндинә, һәр йәки хwәр'а тьштәк бәр хwә дәрхьст у һәвал—щинар'е хwәр'а гликьр. Дӧ р'ожа т'әмам нава гӧндда әw бу хәбәрдан—гьли у мжулийа гӧндийа, wәки Фәйзо сәрхwәш буйә, баве әw жь мале дәрхьстийә, е дьне дьгот: "Әw сәрхwәш буйә де баве хwә хьстйә у жь мал дәрк'әтийә„. Ле сәрwере ферме— Ә'рфут, е кӧ гли— готьне кӧ гӧндда дьqәwьми бәр'е ә'wльн дьбьһист у һ'әзар тьшт жи бәр хwә дәрдьхьст, сәрда зедәдьр, дьгот:

"— Ло, на, qә йәки wә жи р'аст нәбьһистийә, эз хwә-хwә заньм гьли чаwа qәwьмийә, эзи wьрабум, Фәйзо р'астә, вәхарьбу у шәв ниве шәве дьчә бал Бәлге. Һ'ә-

мид жи хwә ле дьтәлинә, һьма кӧ дьбйнә, wәки әw чу мала Бәлге, п'е—п'е пәй дьчә у мала Бәлгеда Фәйзо р'ьнд беһӧрмәт дькә, Һ'әзар глие нәт'е Бәлгер'а дьбежә. Фәйзо жи т'әмул нәкә wир'а дьдә хәбәра у гьли дьгһижә we дәрәще, wәки кӧр' у бав дьгьһижьнә һәвдӧ у дьдьнә һәв. Һ'әмид ведәре дьбежә, wәки иди льнге Фәйзо мала wи нак'әвә, у аwа Фәйзо жи ӧса мала Бәлгеда дьминә. А гьли аwа буйә, һа„.

Аwа һәр дәра дәрһәqа Фәйзода хәбәр дьдан, дьготьн...

We шәве Һ'әта бәрбанге мала Бәлгеда к'еф у шайи бу. Һогьч' шәржекьрьбун, ич'ькә т'ьжи сәр т'әхтә кьрьбун у бьре Бәлге —Тәфуре дьзәк, е кӧ бь дьзйа хwәва бәр ч'әве т'әмамийа гӧнд р'әшбьбу, к'ас пәй к'аса бәладькьр. Тәфур ӧса харьбу— вәхарьбу, нькарбу ч'әве хwә вәкьра, ле диса к'ас т'ьжи дькьр у хәбәре кӧ дәһ щар'а wәк'ьландьбу дьгот: "Фәйзое бьра сальхийа тә, шӧхӧле тәйи Һ'әлал бә, бьре мьн, тӧ qә гӧр'а чәнд беаqьла нәкә, чь дьхwәзьн бьра бежьн, wәлә әме р'унен ви ә'рди, бьра әw жи бьмьрьн wи дәр'ди, qә шайишийа нәк'ьшинә, бьре тә нoли ч'йаки пьшта тәйә„.

—Wәй, хӧде мьн qӧр'бана тәкә һәй Тәфур,- Бәлге гот: — Тӧ р'аст дьбежи, дә әз жи сәр гьли— готьне Тәфурьм. Чьр'а вәнахӧи, дә һьлдә ә'зизе мьн, Фәйзо, эз qӧрбана wан ч'әвамә, дә һьлдә.

К'еләка Бәлгейә дьне жи сәрwере к'иләре Усьб р'уньштьбу, гава Бәлге әв хәбәрана готьнә Фәйзо, әwи к'еләка we qӧр'ьнщанд у гот:

— Wәй Бәлге, зьмане тә, зьмане тә, әз сәре кӧр'е хwә we мәра жи жь qӧла дәрхә, кӧр'о, зьман жи ви щәлаби. Wи зьмани иди гәде бәлангаз дин Һ'ар кьрийә. Дә тӧ жи мьqати хwә бә, дин у Һ'ар нәби,— Усьб аwа гот у дәсте

xwə дани сәр мьле Бәлге. Фәйзо әв гьшк дит у фькьр у we шәве әw щара ә̆wльн һьнәки фькьри, те дәрхьс wәки гьли — готьнед дәрһәqа Бәлгеда дьбежьн ръстьн әwи сәре xwə хьст у к̆әтә нава мьтала...

Сьвәтьре Фәйзо жь мал дәрнәк̆әт, чьмки эваре haqa вәхарьбу, wәки р̆адьбу, сәре wи геж дьбу, мә̆де wи ләв дьк̆әт. We р̆оже Һ̆әмид жи малда бу, әw жи бек̆еф бу ле нә жь дәрде ич̆ьке, дәрде Фәйзо әw гежкьрьбу. Чь кӧ we эваре qәwьмибу wир̆а готьбун, чь кӧ мала Бәлгеда бьбу әwи бәр ч̆ә̆ве xwə дибу у ньзаньбу чь бькьра, чаwа быкьра, wәки кӧр̆ жь we р̆е дәрхьста. Әт̆ләс жи бьбу пә пукәке мабу, әwe шәв у р̆о мала Бәлге дьнһ̆ер̆и, дьгрийа у дьгот: "Wи, ла беаqубәт мьре Әт̆ләс, тә кӧр̆ ани мәзьн кьр, wәки иро бьһелә жь мала тә һәр̆ә, wәки тӧ т̆әне нoли пупийа р̆унейи у wи бьнһ̆ер̆и, әре„.

We р̆оже дәрде Әт̆ләсе һе гьран бу, гава qиза we — К̆аwe һат у бь гьри гот: — Wәйи мала wә хьрабҍә дури Фәйзо, һун qә набьһен— qә набьһен әw чь дыкә? һун qә набһен гӧнди чь ньфьр̆— афьр̆а, чер̆ у ь'ет'йа ле дькьн?. Буйә гӧрәки Һ̆ар к̆әтийә нава гӧнд, шәве дьне чь бежи апе Мьстор̆а готийә, иро wә бьбһиста, qә qиза wи бәр бедәре дәрһәqа Фәйзода чь дьготә мьн у чь нәдьгот. Әз шәрма ә̆рдеда чум. Ах we чаwабә, хӧде, әзе чаwа бькьм qә ньзам. Исал чәндьк— чәнд салә әм ви гӧндиданьн, һәла йәки нәготийә эва фела мала Һ̆әмиде Ә̆лойә, ле иро р̆уе Фәйзода әм нькарьн йәкир̆а хәбәрдьн.—Әwe аwа дьгот у дьгрийа, у Әт̆ләс жи пер̆а дьгрийа.

We дәме һатьн гази Һ̆әмид кьрьн готьн: "К̆атьбе комнәһ̆иейи партиае һатийә гӧнд у щьватә, гази wи дькьн„. Һ̆әмид ӧса нәхwәш р̆абу чу. Сәра колхозе т̆ьжи колхозван бьбун, к̆атьбе комнәһ̆иейи ә̆wльн кӧ Һ̆әмид дит,

газикьре. Һ̆әмид незики wи бу, сьлав дае у кьр һәр̆ә р̆уне, әwи нәһишт:—на, әз нақельм т̆ӧ щийада жи һәр̆и, wәрә вьра к̆еләка мьн р̆уне.

—Дә, wәки дьбежи, әзе р̆унем, һәвале Налбандйан...

У к̆еләка wи р̆уньшт. Фәйзо һьнәки дур р̆уньштьбу, гава әв йәк дит, лева xwə гәст. Дәнге к̆атьб Фәйзо жь нав мьтала дәрхьст, е кӧ сәр хәбата колхозе йәко—йәко чьсәкьни, паше әwи да к̆ьвше гәлә— гәлә кемасие хәбате сәдьр. Паши к̆атьб Һ̆әмид һивикьр, wәки бона хәбәрдане дәнг бьдьнә wи. Wәхта дәнг данә wи,әwи гот:

— Гәли һәвално, әз чәнд гьлийа дәрһәqа хәбата колхозеда дьхwәзьм бежьм. Хәбата колхоза мә һьнга һәвале Фәйзо к̆ьвш кьрьнә сәдьр, гәлә алчах буйә, мә̆нийа ве йәке бехәйсәти, qӧр̆әбуна Фәйзойә. Әw нькарә хәбате р̆ьнд т̆әшкилкә, һәр колхозванәки беһӧрмәт дькә, бәр мале колхозе надә, әз заньм һун нахwәзьн wан Һ̆әмийа бежьн у чьр̆а жи нахwәзьн, әз we жи заньм, ле әз һиви дькьм, һәр йәк жь wә р̆абә у һьндава xwәда дәрһәqа хәбата wида р̆аст бежә. Әз нькарьм wан кьрьне wи бьбиньм, нькарьм бьнһ̆ер̆ьм, кӧ чаwа щие бәла сәбәб мале колхозе хьраб дьбә, щие бәла сәбәб гӧнди тен беһ̆ӧрмәткьрьне. Әз һиви дькьм, wәки әв йәкана йәко-йәко бенә ньһер̆андьне у сәдьре мә жи бе гӧһастьне.

Пәйи Һ̆әмидр̆а чәнд колхозвана жи хәбәрда, паше Фәйзо, е кӧ соро— моро бьбу, жь шәрма ньзаньбу чь бькьра. Әwи гӧне xwə һьлда сәр xwə, кьрьне xwə анинә сәр xwə у гот:

— Һәвално, р̆астә, әз Һ̆әта ньһа гәлә хьраб хәбьтимә, дьһа р̆аст qә нәхәбьтимә. Һун ньһа чь жи сәре мьн быкьн нәньһәqьн, чьмки әз бәр wә гӧнәк̆арьм, ле т̆әне һивикә

мьн һәйә, wәки һьнәки молә́те һун бьдьнә мьн, әз гӧн хwә п'ьр'и— һьндьки сьвьккьм. Wәки дьне һун чь гӧнәйи дьхwәзьн бьдьнә мьн. Әз заньм, wәки гәлә— бәр wә гьшка, бәр баве хwә, qәwьм у пьзмаме хwә гӧнәк'арьм,— Фәйзо аwа гот у ноли мәрики сәрхwәш шәwьши, анщах хwә щие хwәр'а гиһанд у р'уньшт. Һәта к'ӧтасйа щьвате әwи сәре хwә һьлнәбьр'и, дор—бәре хwә нәньһер'и, т'әне дьбһист, кӧ дәрһәqа wида чь дьбежьн у шәрма qат-qат әрдеда дьчу. Щьвате qьрар кьр wә'дәли әwи бьһельн дирса сәдьр, ле т'әне бь wи qәwли, wәки әw бь т'әмами щур'е хәбата хwә бьгӧһезә. Щьватван ве йәкер'а qайил-бун, гьшка дәсте хwә һьлбьр'ин, т'әне Һәмид qайил нибу әwи дьхwәст, wәки Фәйзо лап жь сәдртие дәрхьн. К'атьб Һәмид ньһер'и у гот;— Һәмид, бьра, тӧи гәлә бәр-к'и, ӧса набә, нә ахьр Фәйзойи һәла щаһьлә, гәрәке әм әwи һинкьн, шашие wи нишанкьне, щара дӧда, гава мә дит әw т'әрка wи хәйсәти накә, һьнге әме готьна тә бькьн. Һәла сәбьркә әwи шашие хwә һьлданә сәр хwә, әме ньһа молә́те бьдьне, wәки әw wан шашийа р'асткә.

Һәмид к'атьб ньһер'и, сәре хwә бьр ани у гот:

— Wәлә нә ӧсанә, ле бьра ӧсабә.

— Нa, нa, we п'акбә, Һәмид щан, сәбьркә...

Шьват дәрәнг к'ӧтабу. Паши щьвате һәр кәси бәрбь мала хwә ләзанд, ле Фәйзо... әwи ньзаньбу к'и али һә-р'ә, ль баве ньһер'и, е кӧ сәре хwә һьрьбу бәр хwә у дӧ-се щинарар'а бәрбь мале дьчу. Фәйзо эп'ещә пәй wи ньһер'и... у бәрбь мала Бәлге чу. Бәлге һәла һе р'анәзабу у һивийа wи бу, әwe, кӧ Фәйзо дит, гот:— Тӧ һати, ә'зизе мьн, весьбеда ч'ә'ве мьн р'ӣа тә qәр'ьми, тӧ чьр'а әглә буйи?

—Фәйзо әw да алики, бәрбь чәмәдане хwә чу, һьлда у дәрива дәрк'әт. Әw ноли мәрики гежь нава мьталада бь гәһәрәки гьһиштә мале, бәр дәри сәкьни, дьхwәст дәри хә, ле дәсте wи дьләрьзин, әwи шәрм дькьр... Жь ван мьтала дәнгәки әw һьшйар кьр: "Дәри вәкьрийә Фәйзо, дәре мә вәкьрийә, әwләде мьни ширьн, әз qӧрба,,. Фәйзо т'ьре әw дин буйә, дәнг бәр гӧһе wи дьк'әвьн, әw зу сәр мьле хwә зьвьр'и у дит һьнәки дури wи нава бостане картолада Әт'ләс сәкьнийә. Әwи кӧ дит бәр ч'ә'ве wи р'ә-шәвәһат, чәмәдан дани, бәрбь we чу, тӧе бежи жь wә-лате хәрибие һатийә, де Һәмезкьр у ноли зар'а гьрийа. Әт'ләс жи шабуна дьгьрийа, "Дае, бьбахшинә кьрьне мьнә ә'лиwат, тӧйә гәлә р'ә'ми, әз заньм тӧе бьбахшини, әз заньм,,... Де Һәмез кьр у т'әвайи бәрбь мале чун...

К'Е ДЬБЕ ТӦ НӘ БӘДӘWИ

Эвар бу. Бәрф нәрме хwә дьбари у дадани сәр мала у даред бәлгwәшиайи. Дара дурва чил у qәрqаш дькьрьн, дәwса к'ьнще хwәйә бьһарейә һешинә назьк wана льбасе чилә qәрqаш хwәкьрьбун. Соqаq бь щаһьл у зар'ава т'ь-жибун. Мәри к'ижан к'учер'а жи дәрбазбуйа we дурва— дәнге зар'а бьбһиста. Әwана т'әви де у баве хwә, һьнәк жи т'әви калык— пирке хwә һатьбун дәрва у пе хьзәка дьлистьн. Гәләк qиз у хорта жи we р'оже инт'аме хwә дабун у ве эвара хwәш һесабуна хwә бьн бәрфе дәрбаз дькьрьн. Чәнд qиз бәр дәре р'азанхwәне дьгә-р'иан, паше жь wана йәке— Варсике т'опәкә бәрфейә мә-зьч чекьр у авитә Ширьне. Ширьне, кӧ дәрба т'опейә

гьран те дәрхьст, гот:— Wәй бра борще стуе тәбә Варси
—Да пәй we гьрт, кьрә бьн дарәке у чьqас qәwата w
гьһиште дар дашанд, бәрф нолu арәки qәрqаш мәри ж
т'ере валакә, сәр сәре Варсикеда бари. Әwe Варсик гь
ртьбу у нәдьһишт әw бьр'әвә. У гава һәвала wана ньһе
р'и, бу п'ирqә— п'ирqа wан к'әнйан, чьмки һәрдӧ жи бәр
феда ч'ил у qәрqаш бьбун, т'әне ч'әве wана р'әш дыкьрьн
Һьнәки дури wан, һәвалед wанә дьне т'опе бәрфе дави-
тьнә һәв.

Эп'ещә wәхт әwана ӧса бьн бәрфеда гәр'йан у лаqь-
рди һәвдӧ кьрьн. Хеләке wана һәвдӧ ньһер'и у тә qәй
т'ьре тьштәк бир анин, дәсте һәв гьртьн ләзандьнә мале
к'аре сала т'әзә быкьн. Шабуна wана беһ'әд у һ'әсаб бу
Нә ахьр чәнд сәһ'әтед дьне шунда wане qайим һәв һ'ә-
мезкьра у сала хwәйә т'әзә бьмбарәккьра. Хеләке wана
һәвдӧ ньһер'ин у тә qәй т'ьре тьштәк бир анин, дәсте һәв
гьртьн у ләзандьнә мале.

Ширьн незики т'әхтә бу у гот:

— Галйа, Варсик һәла бьньһер'ьн, чь кӧлилкнә р'ьн-
дьн, һәла бинәкә чаwа к'әтийә от'ахе, әйнси бина баһа-
рейә. Ле һәла бьсәкьньн, к'е әв кӧлилкана анинә мал.

Һәрсе һәвала ч'әве һәвдӧ ньһер'ин. Ле дьһа әщевмайи
ман, гава нава кӧлилкада к'аг'азәк дитьн, сәр к'ижане
аwа ньвисибун: "Ширьн, әзиза мьн, чәнд сәһ'әта пешда
әз сала тәйә т'әзә бымбарәк пироз дыкьм, әв кӧлилк бона
тәнә у тӧ жи р'ӧһ' у кӧлилки бона мьн. Тӧ бьбахшинә,
wәки әз наве хwә наньвисьм, нәлазьмә„.

Ширьне, гава әв хәтана к'ӧтакьрьн, ч'әвед һәвалед
хwә ньһер'и у сор бу. Галйае у Варсике жи we дыньһер'ин,
тәе бьгота дьпьрсин: "Ширьн, әw к'ейә, һәла бежә, wәки

ӧсанә тӧ мә вәдьшери, әре?„. Ширьне хwә шашкьрьбу,
ньзаньбу чь щабе бьдә һәвала, чаwа wана бьдә баwар-
кьрьне, wәки әw һаж тьштәки т'ӧнә. Ле һ'әта әw дьфькь-
ри чь щабе бьдә, Галйае гот:— Ширьн, зани чь, әw һәбә
т'ӧнәбәише Бинбашьн.- Ширьне, кӧ наве Бинбаш бьһист,
дьһа сор бу, т'әв һәв бу, чьмки we дәме әw жи ӧса
дьфькьри. Әв йак пер'а— пер'а һәрдӧ һәвала жи те дәр-
хьст у Галйае гот:

—Ширьн щан, тӧ чьр'а сор буйи, дә шәрм нәкә, әм
гьшк жи һәвальн.— Һәрсе һәвал аwа гәлә р'уньштьн, р'о-
кьрьн— пиван, ле диса те дәрнәхьстьн кӧ хwәйе кӧлилка
хут к'ейә.

Эваре сәһ'әт дәһ бу, от'аха, кӧ һәрсе qизьке хwәндк'ар
теда дьман, т'ьжи хорт у qиз бьбун. Әw хорт у qизе кур-
са wан бун, һатьбун, wәки сала т'әзә т'әвайи дәрбазкьн.
Wана т'әхтә к'ьшандьбу алики, магнитофон певакьрьбун,
дьлистьн у дьстран, шадьбун, һ'әнәк—лаqьрди дыкьрьн.
Wана те дәрнәхьст, кӧ чаwа сәһ'әт бу 12. Гьшк зу-зу дора
т'әхтә т'опбун, к'асе хwә т'ьжикьрьн у һәвр'а готьн:—

— Сала wәйә т'әзә бьмбарәк— пирозбә, бьра әw бьбә
сала әдлайе, бәхтәwарие у хwәшбәхтие. — Гьшка һәв-
р'а т'асе хwә вәхарьн, паше Галйа р'абу у гот:

— Әз сәр wан готьне wәда тьштәки дьхwәзьм зәдәкьм,
бь дьл wәр'а дьхwәзьм, wәки нет у мәрәме wә һ'әмуйа,
ӧса жи һьлбәт нет у мәрәмед мьн миасәрбьн, бьра жь мә
һәр йак бьгһижә мьразе хwә.

— Ай, әф'әрьм, Галйа,— Хальт готе,— дә ньһа сәр
wан хәбәре Галйаейә бь дьл wәрьн әм к'ьламәкә хwәш
бьстьрен. У гьшка һәвр'а к'ьлама "Бьра т'ьме р'о һәбә„
стьран. Һьнәки әwана бәр т'әхтә р'уньштьн, паше диса
пластинкә певакьрьн у щот— щот р'абун листьн. Wәхта

листьке Бинбаш незики кӧлилке сәр т̓әхтә бу, бинкьры
у гот:

— Пә, чь кӧлилкнә дәлальн, бинәкә чьqа хwәш те
ле р̓асти жи хwәйе wан чьqаси мә̄рифәт буйә, ве зв
стане кӧлилке т̓әзә жь к̓ӧ дәстхьстийә.

Ширьне wи дьнһер̓и у тәе бьгота дьгот: "Тӧ р̓аст бе
жә, Бинбаш, әw кӧлилк тә нәанинә, на, әз баwарнакьм
тә анинә„. Әw аwа дьфькьри у Бинбаш дьнһер̓и. Ле wе
дәме йәки дьн жи wе дьнһер̓и, тәе бьгота дьгот:"-Ах, Ши
ьн, qә фькра тәр̓а жи әз дәрбаз набьм, тӧ qә на щарәке жи
мьн нәньһер̓и, ах, тӧ нә гӧнәк̓ари, һьлбәт, тӧе мьн, чи
мьн бьнһер̓и,әзи гәләки нәр̓ьндьм Ширьн, р̓әшьм, ле дор
у бәре тә чьqа хорте бәдәw һәнә, на әз нахwәзьм жи, кӧ
тӧ мьн бьнһер̓и... Нәньһер̓ә, ле т̓әне изьне бьдә әз тә
бьнһер̓ьм, т̓әне бьнһер̓ьм„.

Wе дәме Ашот qәйде к̓очәрийа к̓ӧрди певакьр, qиз
у хорт к̓әтьнә дәсте һәв у к̓очәрикә бь дьл листьн. Паше
Хальт бь хwәстьна лаwька кълама "Бериване„ стьра.
Дәнге wи ӧса хwәш бу, ноли дӧ зәнгьла, һәч̓е хәбәр
фә̄мнәдькьрьн бь мьqам у дәнге къламер̓а һ̓әйр у һ̓ьж-
мәк̓ар ман. Гава Хальт къламе к̓ӧтакьр, гьшка һәвр̓а
кьрьнә гази,— әшqи Хальт, әшqи стьрана wийә беqӧсур.

Аwа, һ̓әта тә̄рибара сьбе wана хwәр̓а к̓ефкьр у шабун,
иди сьбә зәлал бьбу, wәхта гьшк чунә мале хwә.

Жь wе р̓ожеда дәстпекьри һәрр̓о паши дәрса, гава
Ширьн дьһатә мале, сәр т̓әхте хwә кӧлилке т̓әзә дьди-
тьн, диса кӧлилке бьжарә жь алие йәки нәә̄йанда. "Әз
чаwа бькьм, гәло чьр̓а әw наве хwә набежә, чьр̓а нахwәзә
әз бьзанбьм әw к̓ейә?„ Ширьн аwа дьфькьри у ч̓ә̄ве һә-
вала дьнһер̓и, тәе бьгота щаб жь wана дьхwәст. Р̓ожә-

ке жи, гава әw һат у диса кӧлилк дитьн, һерс к̓әт, гот:

— Әз ньзаньм чаwа бькьм, гәло ә̄щеба һа жи дьбә,
ахьр чьр̓а наве хwә набежә, әзе иро жер̓а к̓аг̓әзәке бь-
ньвисьм, әгәр нахwәзә наве хwә бежә, ӧсанә кӧлилке
wи жи нәлазьмьн.

Варсик һат кӧлилк бинкьрьн у гот:— Ширьн, тӧ
щарьна нола зар̓а дьфькьри, qизе, тӧ зани к̓е тинә,
к̓ӧтабу чу, иди чьр̓а дьхwәзи ә̄сә әw хwәхwа наве хwә
бежә. Һьма р̓ожа ә̄wлында жи мьн тәр̓а гот, wәки әw ише
Бинбашьн, к̓ӧтабу чу. Һьлбәт тьштәк һәйә, wәки һәла
әw нахwәзә наве хwә бежә.

Ширьне кьрә ахин у гот:—На, Варсик, әз заньм әw
нинә, чьмки qә нае к̓ьвше, qә һ̓әта ньһа әwи п̓әки т̓әв
мьн хәбәрнәдайә, паше мьн бьһистийә, wәки әw qизәкә
курса чара, жь факултета биологиае дьхwәзә. На, әw
нинә. Иро жи мьн чәнд тьште хьраб дәрһәqа wида бь-
һистьн у һәрге әw бә жи— әз тӧ щар wи нахwәзьм. Ә,
чь бежьм, мьн т̓әне тьштәк дьхwәст, wәки ван кӧлилка
мьнр̓а хәбәрда, хәбәрәк, т̓әк хәбәрәк мьнр̓а бьготана.
Ньзам чьма мьн т̓ьре хwәйе wан кӧлилка гәләк мәрики
башә, мьн т̓ьре әwи гәлә— гәлә мәрики фә̄мдар у р̓ә̄мә,
ле әз т̓әхмин дькьм әв хәйсәт бал Бинбаш т̓ӧнә у ләма
жи тӧ щар нькарә бьqәwьмә, wәки Бинбашбә.

— Зани чь, Ширьн, — Галйае гот,— дьбәк тӧ бь т̓ә-
мами нәр̓асти, к̓и занә, дьбә хwәйе кӧлилка йәки ӧсанә,
wәки тӧ бьвини зьравqәтиби. Һәма бь wе мә̄не жи әwи
наве хwә нәньвисийә.

На, Ширьне гот: — нькарә бьqәwьмә, т̓әг̓мина мьн
әw лап мәрики тәһәрәки дьнә. Дә хӧде дәнге тә сәкә,
дьһа р̓ьндә әм дәрһәqа wе йәжеда нәфькьрьн, сәбьркә,

— Варсике гот,— әме р̓ожәке пебьһ̓әсьн, ле ньһа әм дәрһәqа тьштәки дьнеда бьфькрьн, тӧ зани, wәки ньһа бона мә wә̓дәки чаwанә. Ахьр ч̓әндәки дьне шунда инт̓аме мә дәстпедьбьн, ле һаqа кьтеб һәнә бона хwәндьне.

— Лә̓зәки шунда һәрсе һәвал бәрбь кьтебхане чун. Кьтебханеда әwана р̓асти чәнд лаwьке курса хwә һатьн, wана жи бь к̓әл у бин дьхwәнд у һазьри инт̓ама ә̓wльн дьбун. Qизька сәлам данә wана, паше чун кьтебед, кӧ wана лазьмбун, анин у дәстбь хwәндьне кьрьн. Әwана гәлә хwәндьн, паше дәстбь пьрса кьрьн, к̓ижан пьрс к̓ер̓а нәфәр̓ьһ̓бу, дьпьрсин жь һәвале хwә. Гава әwана һ̓ьнәки wәстийан, чәнд дәqа дәрк̓әтьнә сьвдәре, wәки һьнәки һесабьн. Сьвдәреда Хальт, Ашот у чәнд лаwькед дьне жи сәкьнибун. Гава qизьк бәр wанр̓а дәрбазбун, Ашот гот:— Варсик, һун жи марк̓сизме һиндьбьн? Һун гьһиштьнә к̓ижан п̓аре?

Галйае wи ньһер̓и у гот:— Әва п̓ара дӧданә, кӧ әм дьхуньн. Гәләки чәтьнә, әм сәр һәр сәрики эп̓ещәйи дьсәкьньн.

— Әм жи гәләки дьтърсьн, ле гӧмана мә сәр Хальтә, әw гәлә баш һәр пьрсәке мәр̓а шьровәдькә, дьбежә у ләма жи иди бәрә— бәрә тӧе бежи тьрса мә дьфьр’ә. Әм иди п̓ара сьсйа хьлаз дькьн у баwарки һ̓әму пьрсе сәрәкә жи баш заньн. Wәлә ә̓фәрьм, Хальт гәлә р̓ьнд мәр̓а шьровәдькә.

— Кӧр̓о бәсә тӧ жи ло, тӧ хwәхwә дьхуни, һиндьби, һаqаси щар—щара әз вьрда —wеда тьштәки дьбежьм, ижа әw бу һинкьрьн, әре?— Хальт аwа гот у һәвал ньһер̓и.
—Дә п̓ак һа, бьр̓а готьна тәбә, ле тӧ wе бежә, Бинбаш к̓ане, ч̓ьр̓а т̓әви wә нинә? Әw т̓ане һиндьбә? Варсике

гот:— На, Бинбаш т̓әв мә һиннабә, әw башqә дьхунә, әw жи ӧса дьхунә, wәки ч̓әве п̓ьшике дьр̓ьжә. К̓а әва се сальн Бинбаш т̓әви тә һиндьбә, тә к̓әнге дитийә, wәки п̓аки— дәлали т̓әви мә р̓уне һинбә. Әw ньһа, к̓и занә, кӧйә, к̓ижан киное йане жи баг̓ч̓әйиданә, Ашот гот у һәвала ньһер̓и, тәе бьгота дьпьрси: әw р̓аст дьбежә,йане на.

— Дә к̓ефа wийә, чи мәр̓анә, әм тӧ т̓әв шӧхӧле wи дьбьн, чаwа дьхwәзә бьра ӧса жи бькә.

Аwа, әwана һ̓әта эваре дәрәнг һинбун, паше т̓әвайи жь к̓т̓ебхане дәрк̓әтьн у бәрбь р̓азанхана хwә чун. We шәве хәw нәк̓әтә ч̓әве Ширьне. Әw р̓анәза.От̓ахеда тӧ дәнг у һ̓ьс нәдьһат, т̓әне һәйи щарна Варсике йане жи Галйае бәр хәwава дькьрьнә ь’нт̓ин, йане жи гьлие т̓әк- т̓ук дьготьн. Ширьне һәвала дьньһер̓и, е кӧ зуда р̓азабун, паше кӧлилке кӧ сәр т̓әхтә данибун, wанар̓а һ̓әйр у һ̓ьжмәк̓ар мабу, чьмки шәwqа һиве п̓әнщәра вәкьрир’а авитьбу сәр wан, әwана һе дьһа бәдәw дьһатьнә хӧйане. Эп̓ещә wәхт әwе кӧлилка ньһер̓и, паше р̓абу бәрбь т̓әхтә чу, кӧлилк һьлдан, бинкьрьн у гот:— Гәло кӧлилкед дәлал, бь дәсти к̓е һун һатьнә вьра— бал мьн, гәло әw чь хортә, чь мәрийә әз ньзаньм.

У аwа р̓ож пәйи р̓ожар̓а дьһатьн у дәрбаз дьбун. Т̓әмамийа хwәндк̓ара шәв у р̓ож кьрьбун йәк, wәки инт̓ама бь ачьхи бьдьн. Әw чәнд р̓ож бу Хальт, Гег̓ам, е кӧ бь һинбуна хwәва курседа бәрбьч̓ә̓вбун, дәрсханәкә унивеситете һьлдабун у сьбе сәһ̓әта нәһада wедәреда һәвалед хwәр̓а пьрсед wанар̓а нәзәлал шьровәдькьрьн. Т̓әмамийа курсе дьһатә бал wана у пьрсед wанар̓а фәр̓ьһ̓ нибун дьпьрсин. Гег̓ам у Хальт ӧса кьрьбун, wәки Бинбаш һәрр’о дьһатә бал wана у т̓әви wана жи дьчу.Әwи

иди пьрсе хwə гәлә р̇ынд заньбу, ле чь кӧ ньзаньбу Геѓам у Хальт шьровәдькьрьн. Т̇әмамийа курсе жь инт̇ама хwәйә марк̇сизме 4—5 стәндьн, т̇әне дӧ—се мәрьва сьсе стәндьн. Ле Бинбаш чар стәндьбу, әw гәләки шабу у гот:— К̇ӧр̇о, р̇асти жи гава мәри һьнәки зоре бьдә сәре хwә, бьчәрчьрә wе ԛимәте баш бьстинә, ай мьн т̇ьре әз т̇ӧ wәхти ньк̇арьм жь марк̇сизме чар бьстиньм, ле һәла ньһа бьньһер̇ьн мьн чар стәнд, wәлә бьра һунә р̇астьн. Һәла мьн гӧр̇а wә жи нәдькьр, wәй бьра ад у ԛьрарбә, вьр һада әз хәбәра wә дәрнаем. Ньһа wәрьн иро бь һ̇әсабе мьн мәһәр̇ьн хwәр̇а щики р̇ынд дәрбазкьн у һесабьн. Р̇асти жи wе р̇оже т̇әмамийа курсе т̇әвайи чунә ԛаwәхане, хwәр̇а wе р̇оже һесабун у тьштәк нәхwәндьн, ле р̇ожтьра дьне сьбе шәбәԛе диса дәстбь һинбуне кьрьн. Бинбаш дӧ р̇ожа wәдәда т̇әви wана һат, ле р̇ожа сьсийа иди нәһат, паши һинбуне Геѓам у Хальт ԛьраркьрьн һәр̇ьн у пебьһ̇әсьн, кӧ чьма Бинбаш нәһатийә. Әwана чунә от̇аха wи, дәри дадабу, жь һәвала пьрсин, йәки щаба р̇аст нәда дәсте wан. Әwана дәрк̇әтьн у бәрбь хан—мане киное чун, чьмки фькьрин, кӧ дьбәк әw чуйә киное, һәма вьр̇а жи р̇асти һәвале wи һатьн у әwи wанар̇а гот, кӧ мӧѓдаре сәһ̇әтәкейә Бинбаш т̇әви чәнд һәвала бәр̇бь р̇есторане дьчун. Хальт у Геѓам ләзандьнә р̇есторане. Wедәре wана р̇асти жи Бинбаш дит. Әw ѓәви чәнд хорт у ԛиза р̇уньштьбу, сәр т̇әхтә т̇ьжи ич̇к̇ә у хӧрәк бу. Бинбаш, кӧ һәрдӧ һәвал дитьн, дәмәке wана ньһер̇и, тәе бьгота дьгот: "— Чь буйә, һун чь ԛәwи вьрда һатнә,, ле паше р̇абу бәр̇бь wана чу у гот:— Пәйи, пәйи әз ә̇змана wә дьгәр̇йам, һун ә̇рде дәст мьн к̇әтьн. Дә wәрьн, к̇әрәмкьн, р̇унен, әвана жи һәвалед мьньн, wәрьн, wана-

р̇а бьбьнә нас. Хальт у Геѓам Бинбаш дьнһер̇ин у ч̇ә̇ве хwә баwарнәдькьрьн, р̇астә wана бьһистьбу, wәки әw зу—зу те р̇есторане вәдьхwә, ле һәла бәр ч̇ә̇ва әw йәк нәдитьбун. Бинбаш бь готьна тә вәхарьбу, ч̇ә̇ве wи сорбьбун, әw сьфәте wийи бәдәw ӧса һатьбу гӧһастьне тәе бьгота әw Бинбаш нинә. Хальт к̇әрба леве хwә дькот, ньзаньбу бь чь тәһ̇әри незики wи бә. Геѓам жи һерса һәрдӧ дәсте хwә һәвва гӧваштьбу у wи дьнһер̇и. Бинбаш дит һәвал wи дьнһер̇ьн у пешда наен гот:— Геѓам, Хальт чинә, һун чьр̇а пешда наен. Әз сәре wәкьм конйакәкә ӧсайә хwәшә, к̇ьбабе ӧсайә бьринщинә, wә кӧ хар, әз мере вe эварекьм иди һ̇әта һунә саѓбьн тә̇м бьн зьмане wә дәрнае. Ве дәре гьшк насе бьре wанә, һ̇әму тьшти мьнр̇а башԛә һазьр дькьн. Ле Хальт иди хwә зәфтнәкьр у гот:

— Бинбаш, әре харьн— вәхарьн щие хwә, шӧхӧл һинбун жи щие хwә пьзмам, гәрәк т̇ӧ бир нәки, wәки се р̇оже дьне шунда тӧе инт̇аме бьди, иро мьр̇о әм һивийа тәбун бьре мьн, ахьр ӧса набә. Бинбаш кӧ әв хәбәрана бьһистьн, тәе бьгота т̇әзә бир ани, wәки әw һиндьбә у, wәки әwе се р̇оже дьне шунда инт̇аме бьдә, әwи гот: — К̇ӧр̇о малавано һуне жь дьне чь бьбьн, һ̇әта дәсте wә те бькьн—бьхӧн бьгәр̇ьн. Ле һинбун — минбун әw һеч̇, бь тәһ̇әрәки әме сьсеки шькәсти бьстиньн, һун wе т̇әфәк̇урие нәк̇ьшиньн ԛӧр̇ба, мьнр̇а дьбен Бинбаш.

—Э, Бинбаш әз сәре тәкьм мьн әw һ̇әсаб тәр̇а нәдькьр, мьн т̇ьре тӧ дьне дьнһер̇и лап бь тәһәрәки дьне, — Геѓам гот у wи ньһер̇и. Бинбаш һәвала ньһер̇и у гот:— Һунә саѓбьн, чьр̇а чьбуйә, чьр̇а чи мьн кемә. Шькьр бьре wәйи бәдәwи бәр̇бьч̇ә̇вә, һ̇әму щийа жи пешә, әw т̇ӧ

тьшти сәре хwә бәрҗер накә, т̓әне йазьх һьнәки wе хwәндьне...

—А һьма әм жи дәрһәqа wе хwәндьнеда дьбежьн,— Хальт гот.

— Тӧ зани, дькари баш һинби, чьр̓а һин наби, чьр̓а мә жи, хwә жи бәр һәвал— һогьра, бәр лектора шәрми дьһели. Ахьр дәрәwә,е кӧ дьбежьн зена фьланкәсе т̓ӧнә, әw нькарә һинбә йане жи гьлиед майин, һәр мәрьв жи дькарә һинбә һәрге бьхwәзә. Ай һьма, әм тә һьлдьн, тә дит инт̓ама марк'сизме тә һьнәки гӧһ дае у чьqа п'ак дәрбаз бу. Ле ньһа йа дӧда тӧ һиннаби у фә'мдарийә тӧе йане бейи бьр̓ине, йане жи бь тәһәрәки ноли п'арсәкчийа сьсеки жь лектора бьч'опини. Дәмәке Бинбаш фькьри, паше гот.— Зани чь Хальт, тӧ р̓аст дьбежи, ле әз ньзам чьма нькарьм һинбьм, бьра, һ̓әwаса мьн сәр хwәндьне т̓ӧнә, хwә зоре нинә. Qӧрба, саләк манә, нә әзе бь тәһәрәки к'ӧтакьм, иди чь дьхwәзи.

— Ах Бинбаш,— Гег̓ам гот:— Qӧр̓о те qәйи бежи тӧ к'ӧрд нини, хирәта к'ӧрда тәр̓а т̓ӧнә, ахьр qә жь һәвал— һогьра позе тә нашәwьтә, дьбини әwана чаwа шәв у р̓о дьчәрчьрьн, дьхуньн, ле тӧ һа ве р̓есторане, һа wе киное. На, ӧса набә бьра.— Дә һәйнәсә,— Бинбаш гот,— әзи ӧсаньм чаwа бькьм, дә wәрьн незики т̓әхтәбьн шәрмә, ньһа һәвале мьне дәрһәqа wәда чь бьфькьрьн.

—Әре, тӧ р̓аст дьбежи Бинбаш, Хальт гот:— Әwана тәр̓а һәвальн, тӧ жь wана шәрм дьки, qәдьре wана зани, ле әм тәр̓а һәвал ниньн, һьлбәт чь жи бьки qәт жь мә нә шәрм дьки, нә жи т̓алаша тә әмьн. Дә һәр̓ә, һәр̓ә бал һәвале хwә, әwана дьһа к'ара тә дьхwәзьн, нә кӧ әм бьре мьн. Гег̓ам дә бьльвә әм һәр̓ьн, бьра әw жи к'ефа

хwә дәстпекьн. Бьбахшинә, wәки мә тӧ һьнәки әгләкьри.

Сәр ван гьлийа Бинбаш тәе бьгота жь хәwе һ̓ьшйар бу, дәмәке кәр̓бу, паше бь дәнгәки сущлибуйи гот. Хальт, ахьр тӧ чьр̓а дьхәйиди, кӧр̓о тӧ зани әз qәдьре тә чьqаси дьгрьм, иди әw гьли чьр̓аньн.

— Э, Бинбаш,— Хальт гот:— qәт нае к'ьвше, wәки тӧ qәдьре мә зани, wәки тә qәдре мә бьзаньбуйа у әм чаwа херхазе хwә һ̓әсабкьрьна, тәе жи һьлбәт хәбәрәкә мә бьһиста.

Тәр̓а һәвалед тәйә р̓есторане дьһа бьһанә у хәбәра wана тәр̓а qанунә, нә кӧ хәбәре мә у әм. Бинбаш сәре хwә кьрьбу бәр хwә сущлу бьбу сәкьнибу, әwи тӧрӧш нәдькьр сәре хwә һьлбьр̓анда. Wе дәме qизәкә бьльндә һәдамә дәвәдәви 25—26 сали бәрбь wана һат у гот:— Бинбаш әw чийә, чь qәwьмийә, ахьр qә култура у мә'рифәта тә т̓ӧнә, нә жи йа wан һәвалед тә, тә әм wедәре данә р̓уньштандьне у хwәхwә жи т̓әви wана к'әти һур гьлийа, дә хатьре тә әм чун. Әwе аwа гот, авр̓икә туж да Бинбаш, һәвала у дәрк'әт. Wе дәме Бинбаш лелебу шәрма ә'рдеда һәр̓ә. Гег̓ам wи ньһер̓и, сәре хwә бьр— ани у гот:-- Ле Бинбаш тә дит назьк, щьндийа тә, йа кӧ һ̓ьш 'аqьле тә бьрийә, әм кьрьнә бефә'м жи. Бьбинә э, тӧ гьһишти qә чь дәраще.

— Qӧр̓о, тӧ чаwа шәрм наки т̓әви wе тейи щийа,— Хальт гот: Wе хәбәрдане, р̓евәчуне, qәльна девда, мәри кӧ ле дьнһер̓ә, иди занә чь щьснийә. Wәйи Бинбаш, хази ир̓о әзи мьри бума, ле мьн тӧ аwа ви һ̓алида нәдита. Дә мәһәр̓ьн Гег̓ам, әм чь сәкьнинә, йан һивиейи, wәки һәвалед Бинбашә дьне жи р̓абьн бен гьлие нәт'ейә дьһа хьраб бежьн. Мәһәр̓ьн, һәла зуйә.- Дәqәке бьсәкьньн. Бинбаш

бь дьләки шькәсти гот,— әз wанаре бежьм у пере-пере жи бем әм т'әвайи һәрьн. Һәла бынһерьн һа, Гег'ам гот: —һаqа мәри т'опкырийә анийә дьхöн, вәдьхöн бь һ'әсабе wи, п'ә, кöр'о чьqа, беh'ьшә әв Бинбаше мә.— Тö бьсә, әме ньһа һ'ьш нишани wикьн, әм гәрә öса бькьн, wәки әw р'е дьрба wана у наве wан һәвала биркә.- Хальт гот у дина хwә дае, кö Бинбаш чь дыкә. Хеләке шунда Бинбаш һат у һәрсек бәрбь р'азанхана хwә чун.

На Бинбаш, аwа набә, дö р'е ньһа бәр тәнә, йәк әwә, wәки тö wан һәвала бьһели у бьви һәвале мәйи һ'ьзкьри, ле йа дöда жи әwә, wәки нахwәзи бьви һәвале мә, дьһа р'ындә институте бьһели һәр'и бьгһижи wана у чь кö әwа-на дькьн, тö жи бьки.

Бь гьлики т'әwqе хwә лап жь мә бьбьр'ә, р'е у дьрба мöда нәе. А, бьра жь ван р'йа йәке бьбьжер'ә, йан вьрда, йане жи wеда. Мәр'а гәлә шәрмә, wәхта һәвале мә, әw жи әw һәвал, к'ижани әм гәләки һ'ьз дыкьн, т'әви ед öса, к'ижан кö иро мә дитьн, һәвалтие дькә. Бинбаш сәре хwә һьлбьр'и, һәвала ньһер'и у гот:—Хальт, кöр'о тö гьлие чаwа дьки, тö зә'ф р'ьнд зани әз гәләки wә һ'ьздькьм у qә qьлч'ика wә сәре баве wанар'а нагöһерьм.

— Э, Бинбаш, әw т'әне хәбәрьн, ә'сьл һәбә шöхöлда жи тö wан гьлие хwә избатки, Хальт гот:— Тö нә гöр'а мә дьки, нә мәва дьчи, нә жи тейи, ижа әw бу һәвалти әре? Бинбаш сәре хwә һьлбьр'и, wана ньһер'и у гот:—Ай Хальт, әва жи Гег'ам шә'дә, бьра шәва ишәв мьнр'а бьвә дәрс, wәки әз иди т'ö щар— т'ö щар бей wә т'ö щие öса-да нәчьм. Хальт у Гег'ам дьле хwәда гәләки шабун сәр ван гьлийа у Гег'ам гот:— Бинбаш тö дьбини нә, курса мә чьqас һәвр'а т'ьфаqә, чьqа һәвдö һ'ьз дыкьн, т'әмамийа

институте сәре курса мә сонд дьхwә, ай тö жи öзвәки wе курсейи, wәр'ә баш һинбә, һәвале хwәр'а т'ьфаqбә, һьнге тöе бьнһер'и һәвал у һогьре чьqас тә һ'ьзкьн, тöе бьнһер'и ә'мьре дьһа ширьнбә, тöе бьньһер'и, wәки әw фькьре тәйә ишәвә нәр'аст wе чаwа бенә гöһастьне.

Бинбаш хәбәр'е һәвала бьһистьн у дьле хwәда дьгот: "—Р'астьн һәвале мьн, гәләки р'астьн, гәрәке бь т'әмами бемә гöһастьне, т'әwqе хwә жь һ'әму тьште нәп'ак бьбьр'ьм. Әзи гәләки гöнәк'арьм.,.»

Әw аwа нава фькьрадабу, гава Гег'ам гот.— Дә wәки öсанә сьбе сәһ'әта р'аст нәһа от'аха хwәда һивийа мәби. Әме бенә бал тә у т'әвайи һәрьн һинбьн.

We шәве Бинбаш qә р'анәза, хәбәре һәвала у илаһи незикбуна Луизе хәбәрдана wе гәләки һ'öкöми сәр wи кьрьбун. Әwи сәре хwә дьхьст у дьгот:— Ах сәрио, сәрио тö ә'рде к'әви, һәла бьнһерьн, әз гьһиштьмә чь р'оже, wәки һәвале мьн бона мьн к'әтьнә нава т'әфәк'урийа, wәки р'уе мьнда әwана жи иро гьлие нәт'е жь алие wе нәмәрьведа бьһистьн. Ах, иди әз чьр'а дьжим, wәй Луиза, wәй бьра әз кöр'е wә кьрибьм, шәва öса тә намьһ'ә. Ле Хальт, Гег'ам чаwа п'орчукьри мьн дьнһер'ин, тәе бьгота әз мьримә, йан жи тьштәк һатийә сәре мьн. Э, әм бежьн иди ве зедәт'ьр чь бе сәре мьн, иди wе сосрәтие зедәтьр чь...

У аwа һ'әта сьбе әw нава щийада вәдьqәп'ьч'и, ныкарьбу р'аза. Сьбе р'аст сәһ'әта һ'әйшта Хальт, Гег'ам һатьнә бале у ә'щевмайи ман, wәки Бинбаш р'уньштийә у дьхунә. Wана ч'ә'ве һәв ньһер'и, у Хальт гот:— Бинбаш, иди тö р'абуйи, һазьри дә мәһәр'ьн.—Чәнд дәqе дьне шунда әwана бәрбь институте чун. Се р'ожа әwана бь к'әл у бин дьхwәндьн, һазьри инт'аме дьбун. Инт'аме wе се-

местре т'эмамийа курса wана баш дан. Гава инт'аме пашын wана бь ачьхи да, паши инт'ама гьшк дэрсхана wанда т'опбун, у Ашот р'абу аwа хэбэрда. Һэвално, бэре э'wлын эз wэ бьмбарэк дькьм, чаwа бона мьн, ӧса жи бона мэ Һ'эмуйа шабунэкэ гэлэки мэзьнэ, wэки иро курса мэ бь сэд сэлэфи инт'аме хwэ дан, wэки курса мэ qэ qимэте сьсе нэстэнд. Эw бона мэ Һ'эмуйа к'ӧбарикэ мэзьнэ, ле бона ван дэстанинед мэйэ мэзьн жи эм, һьлбэт, борщдаре һэвалед хwэйэ э'зизьн, wан һэвала, е кӧ бона мэ шэв жи р'анэдьзан, е кӧ дьщэ'дандьн, wэки һэр йэк жь мэ инт'ама бь ачьхи бьдэ. Эз, wэки наве wан нэдьм жи, жь wэ һэр йэк занэ, wэки хэбэра мьн дэрһэqа к'ижан һэваладанэ, чьмки жь мэ баwарки йэк т'ӧнэ, wэки wана к'омэк нэдабе, wэки бь гьлие хwэйэ аqьлва эм р'ӧһ'дар нэкьрьбьн. Эw һэрдӧ һэвалед э'зиз—Хальт у Гег'ам к'ӧбарийа курса мэнэ у Һ'эта -Һ'этайе эм qэнщийа wан бир накьн. Паше гэлэк хwэндк'аре дьне жи р'абун хэбэрдан, р'азибуна хwэ дан Гег'ам у Хальт. Бинбаш жи р'абу у аwа гот:— Wэлэ, Ашот р'аст гот, Гег'ам у Хальт к'ӧбарийа курса мэнэ, жь мэ һэр йэк, илаһи эз, т'ӧ щари qэнщийа wанэ мэзьн бир накьм. Сайа wанэ, wэки иро мьн жи т'эви wэ бь сэрфьниази инт'аме хwэ дан. Хальт сэре хwэ кьрьбу бэр хwэ нола qиза шэрмокэ сор бьбу, тэе бьгота нэ кӧ пэсне wи дьдьн, ле гьлие нэр'е дэрһэqа хwэда, тьштед пэсьндайине дьбһист. Гава һэвала хэбэрда у к'ӧтакьр, Хальт р'абу гот.- Һэвално бона пэсьне wэ у гьлиед wэйэ баш эм гэлэки р'азинэ, ле ахьр нэлазьмэ, т'эхмина мьн һаqа мэ бьпэсьньн. Эм гэрэ р'азибуна хwэ бьдьнэ wан һэвала, wэки эwана наве курса мэ э'рде нэхьстьн, wэки шэв у р'ож кьрьнэ йэк у гьһиштьнэ р'ожа иройин.

* * *

Иди жь р'оже хелэкэ хӧрт дэрбазбьбу. Галйа у Варсик чубунэ дьк'ане, к'аре хwэ дькьрьн, wэки ван һэрдӧ р'ожа һэр'ьнэ мале, Ширьн т'ане малдабу. Эwе жи к'аре хwэ дькьр, ле бэри чуйине дьхwэст э'сэ бьзанбэ, е кӧ кӧлилка эв мӧг'даре салэкейэ тинэ, к'ейэ, чьмки иди заньбу, wэки Бинбаш нинэ. Эwе нава wи wэ'де кьнда гэлэ тьшт дэрһэqа Бинбашда бьһистьбу у дьле wе жь wи лап сар бьбу. Эw щарана аwа дьфькьри: "На, эз т'ӧ щар, т'ӧ щар нахwэзьм, wэки эw кӧлилк е Бинбашбьн, мэри чьqас зу дькарэ бе хапандьне, дӧ се мэһ пешда мьн т'ьре Бинбаш е һэри бэдэwэ, һэри аqьлэ, ле ньһа?„. We дэме һэрдӧ һэвале we—Варсик у Галйа дэрда һатьн. Варсик пьрч'укьрибу, ле Галйае жи Ширьне дьнһер'и у ньзанбу чь бьгота. Ширьне, кӧ һэвал дитьн, гот. — Чь буйэ, һун чь-р'а ӧса пьрч'укьринэ?

Варсике хwэ зэвтнэкьр у гот:—Э, иди чьбэ, һэла гӧһ бьдэ мьн, Һ'ьзкьрие тэ иро чь готэ мэ: эз у Галйа дьчунэ универмаге, һэма бал кино Москвае мьн ди we Бинбаш т'эви qизькэке сэйрамиш дьбэ. Эwи кӧ эз дитьм сэлам да у к'энийа, qизьк жи насэ, зани, эw института мэда һиндьбэ, эзе нишани тэкьм. Бь гьлики, мэ кӧ эв йэк дит, эз жи, Галйа жи гэлэки бэр хwэ к'этьн, тэе бьгота эв йэк эwи фэ'мкьр, мьн гот.— Бинбаш, дэqэке, һэрге изьнэ эз тэр'а тьштэки дьхwазьм бежьм.

Эw бэрбь мьн һат у гот:— Чь буйэ Варсик, чьр'а ӧсани? мьн гот иди чьбэ, Бинбаш тэ лап иди... эwи нэһишт эз хэбэра хwэ к'ӧтакьм у гот:—Ахьр һэла бежэ эз бьзаньбьм... у мьн жи гот. Ле шэрм нинэ, эва чэнд мэһьн т'ӧ

qизька бәләнгаз дьхапини, кöлилка тини у наве хwә жи наньвиси, тә т'ьре әм ньзаньн, wәки тöйи.

Сәр ван гьлийа әw сор бу, сәкьни, ч'әве мьн ньһер'и у гот:— Варсик, ахьр тö р'аст ньзани, кö wан кöлилка к'е тинә, щие бәла сәбәб qьр'ка мьн дьгри. Мьн нәдьхwәст бьгота, ле wәки гьли гьһиштийә ве дәрәще әзе бежьм: wан кöлилка йәки öса тинә, wәки qә йәк wә жи шьке набә, әw зани к'ейә? На, дьһа р'ьндә нәбежьм.

— Чь?— Ширьне гот у жь щие хwә р'абу—wәки öсанә әw кöлилк е wи ниньн, әре?, мьн wәр'а чьр'а нәдьгот, мьн öса жи заньбу, wәки әw Бинбаш нинә.

Һәрсе һәвала дәмәке хәбәрнәдан, паше Ширьне гот: — Ле ахьр к'ейә, әз ә'сә гәрә бьзанбьм, паше жь вьра һәр'ьм. Әз гәрә һәма иро, чь тәһәри жи мабә, пе бьһ'әсьм. Мьн һ'әта ньһа гöр'а wә кьр, wәки пенәһ'әсйам.

Р'ожтьр'а майин һәрсе һәвал, чаwа т'ьме, дәрк'әтьн—чун, ле Ширьн qатәки пәйайи жере бу, паше һьнәки хwә т'әвда у диса һьлк'ьшйа жоре у һедика дәри вәкьр чу һöндöр'. Диса дәри дада. Эп'ещә wәхт сәqьр' дәрбазбу, паше ч'ьqәч'ьq һат. Ширьне иди заньбу, wәки дәри вәдькьн, әw һедика р'абу бәрбь дәри чу. Һәма wе дәме жи дәри вәбу у чь, сәр шемике йәк кöлилк дестда сәкьнибу. Ширьн щида бу р'ьсас wи ньһер'и у гот:— Хальт, Хальт тö...— Хальт тәе бьгота зьман к'әтьбу, әwи шәрма сәре хwә кьрьбу бәр хwә у нькарьбу Ширьне бьньһер'ийа. Дәмәке әw фькьри, кәр' у лал пашда һәр'ә, ле дәрәнг бу, Ширьне иди әw дитьбу, пешда жи тöрöш нәдькьр һәр'ә, чьмки дьфькьри, кö дьбәк Ширьн гьлие сәрт беже. У аwа әw нава ван мьталадабу, гава, тәе бьгота, хәwнеда дәнге Ширьне бьһист:— Хальт чь qәwьми, чьр'а тә р'әнге хw- öса авит, пешда wәрә, р'уне.

Сәр ван гьлийа Хальт һьнәки сәк'ьм бу у пешда чу. Ширьне р'уньшток дани, әw р'уньшт. Хеләке һәрдö жи кәр' р'уньштьбун, паше Хальт гот:— Ширьн бьбахшинә, мьн нәдьхwәст, qәт нәдьхwәст wа буйа, ле чаwа бькьм, нькарьм дьле хwәйи һ'ар зәфткьм, әwи бьдьмә фә'мкьрьне. Wәки т'ö щар тö нькари бьби йа мьн. Һәйинәсә, Ширьн, әз иди wан кöлилка жи найньм, һәргә нахwәзи, ле дьле мьн йәкә wе диса т'ьме тәр'абә, фькьре мьне бал тәбьн. Әз гәләки фькьримә, wәки тö qизәкә аqьли, бәдәwи, хорте гәлә бәдәwә бәрбьч'әв жи тә дьхwәзьн, ле әз чьмә, йәки кьни нәр'ьнди р'әш, р'әх к'ижанир'а, к'и занә, тöе шәрм бьки.

Wан хәбәра гәләки һ'öкöми сәр Ширьне кьрьн, әwе Хальт ньһер'и у гот:— Чь кö тә гот—qә бь дьле мьн нибу, зани чь, бь т'әхмина мьн тö нә р'асти у мәрьве р'ьнд у нәр'ьнд һәвдö щöда наки. Хәбәра р'ьнд п'ак фә'мнаки, wәки тә әw хәбәр бь т'әмами фә'мкьра тә иро дәрһәqа хwәда тö щар әw хәбәра нәдьгот. Тö бәдәwбуне фә'мдьки т'әне бь аликива, бь алие дәрва, ле к'а мәрие öса, wәки бь дьле хwәва, бь фькьр у мьтала хwәва бәдәwбә.

— Ширьн,— Хальт гот,—тö р'аст дьбежи, йане дьльмһ'айи дьди бәр мьн, Ширьн тö зани һәма жь курса йәкеда, һьнгеда wәхте мьн тö щара ә'wльн дити, мьн тö һ'ьзкьри, тö мьнр'а буйи хәwьн у мьталә. Аһа, Ширьн, жь wе р'оже иди чар сал дәрбазбунә, ле тö р'ож бь р'ож бәр ч'әве мьн һе бәдәwдьби, дьһа дьле мьнда мәһ'кәм дьби. Р'асти мьн qьрар кьрьбу, тәр'а ван гьлийа т'ö щар нәбежьм, ле хöде хьравкә, дьле мьн т'ә'мулнәкьр әз чаwа бькьм Ширьн, Ширьна мьн, р'öһ'е мьн, дә ньһа хәбәрәке бьдә дәсте мьн.

— Зани чь, Хальт, əз qəт ньзаньм чь бежьм, чьмки ћəта дəqа пашьн жи мьн ньзаньбу, qə фькра мьнр̆а дəрбаз нəдьбу, wəки тӧйи хwəйе кӧлилка. Р̆астə, мьн тӧ гəлə бəгəм дькьри чаwа ћəвал у мəрьв, гəлə щара мьн Галйае у Варсикер̆а дəрћəqа тəда хəбəрдайə, пəсьне тə, ћəвалћ̆ьзи у мəрьвайа тə дайə, ле бь щур̆əки дьн əз дəрћəqа тəда нəфькьримə. Зани чьма, Хальт, чьмкии... дə ньзаньм тəр̆а чаwа бежьм...

— Дə, фə̆мдарийə Ширьн, чьмки тӧ йəки дьн ћ̆ьз дькьи,—Хальт гот у бь дьлəки шкəсти Ширьне ньћер̆и.

— На Хальт, хəбəра тə əзе р̆асткьм, нə кӧ ћ̆ьздькьр, ле бəгəмдькьр, ньћа əва мӧг̆дар̆е дӧ—се мəћанə... на, чьмки дə ћəйнəсəр, əз нəр̆астбум, мьн əw р̆ьнд наснəкьрьбу. Ле ћьлбəт дəрћəqа ве йəкеда əw ньзанə у т̆ӧ щари жи we ньзаньбə.

Сьфтə, гава Ширьне хəбəра хwə дəстпекьр к̆əрба тəе бьгота бина Хальт ма, ле паше хəбəра Ширьнер̆а бина wи ћатə бəр, əwи Ширьне ньћер̆и у гот:— Э, Ширьн, хəбəре хwə навежə дəр у бəста, к̆əсə бежə—мьн ћ̆ьзнаки, к̆ӧта бу, чу, иди чьр̆а хwə жи, мьн жи дьчəрчьрини. Тьштə накə, əз заньм ньћа тӧ дьфькьри, кӧ чаwа бежи ћ̆ьзнакьм, ле тӧ р̆ьнд бьзанбə дьћа башə р̆аст бежи у əз жи р̆аст бьзанбьм, нə кӧ мьн бьхапини у бьчəрчьрини. Э, əз бадьлћəwа дьпьрсьм, ахьр əз заньм тӧ т̆ӧ щари мьн ћ̆ьзнаки, тӧе мьн у чи мьн ћ̆ьзки, əзи гəлə нəр̆ьндьм, гəлə...

Сəр ван хəбəра Ширьн сорбу, сəре хwə ћьлбьр̆и—Хальт ньћер̆и, е кӧ we дəме кӧлилке дестда бəлге wан дьжмарт у дьгот: “Əре, йане на. əре, йане на„. Ширьн бəрбь wи чу, к̆еләке сəкьни у ћьма we дəме, гава əwи бəлге кӧлилкейи пашьн дьжмарт, əwe гот: “əре„.

— Əре? Хальт гот у жь щи хwə р̆абу. Ширьн тӧ мьн нахапини, тӧ р̆аст дьбежи, əре? бь дьл дьбежи. Wəки ӧсанə əре, тӧ йəке наньћер̆и, wəки əзи...

— Хальт, щарəкə майин жи тӧ wан хəбəра мьнр̆а бежи əз у сəре баве хwə, иди т̆ӧ щар тəр̆а хəбəрнадьм, əw чь гьлинə, к̆е дьбе тӧ нə бəдəwи. We дəме Хальт незики we бу, дəсте we гьрт у гот:— Мьн ӧса жи занбу, wəки тӧе мьн фə̆мки, Ширьн, ə̆зиза мьн, р̆онайа ч̆ə̆ве мьн. Ширьне дəсте хwə жь дəсте wи дəрхьст у гот:— Дə, тӧ we бежə, тə чаwа к̆ьлита дəре мə дəстхьстьбу, тӧ чаwа ӧса кəр̆ə—кəр̆ дьћати, wəки к̆əсəки тӧ нəдьдити?- Хальт бь к̆əн гот:— Ло ə̆зиза мьн, те бира тə wəхте əм курсева чунə киное у журналеда баqе гӧлайə сəр т̆əхтə тə дит, бу искина тə у тə гот:—Wи чьqа кӧлилке р̆ьндьн. Ай we р̆ожеда мьн те дəрхьст, wəки тӧ гəлəки жь кӧлилка ћ̆ьз дьки у мьн qьрарkьр qə на бь wан кӧлилкава тə шакьм. Мьн щие кӧлилка кьр, мəри дит, паше фькьрим ле чаwа, чь тəћəри кӧлилка бьдьмə тə, wəки нə тӧ ,нə жи кəсəки дьне пе нəћ̆əсə. Бəре ə̆wльн əз фькьрим, к̆ьлита дəре wə пəстхьм. У бь тəћəрəки мьн əw жи дəстхьст, паше иди тəр̆а ə̆йанə, чь бежьм. Тӧ зани əз аwа дьфькьрим: wəки тəр̆а т̆ӧ тьшти нəбежьм, wəки тӧ пенəћ̆əси, wəки бьћели əз т̆əр̆а кӧлилка биньм. Ле шькьр ве гавер̆а тӧ пе ћ̆əсийайи у тə бь тəћəрəки дьн əз qəбулкьрьм. Ширьн, əз чьqас бəхтəwарьм.

We дəме дəри вəбу, Варсик у Галйа дəрда ћатьн. Wана, кӧ Хальт дит, ч̆ə̆ве ћəв ньћер̆ин, паше Ширьне, йа кӧ we дəме wана дьнћер̆и, Галйае гот:— Пəйи, Хальт,

тӧ ль ван дәра, чь qәwи, к̍ижан байи тӧ ани? Хальт к̍әнийа у гот:—к̍ижан байи? на, дьhа башә бежи, бина к̍ижан гӧле тӧ ани ван дәра, ай әwе дьhа р̍астбә.

Варсике Ширьне ньhер̍и, паше Хальт у гьва тьштәки фә̍мнакә Хальт чь дьбежә, паше гот.— Гӧл? гӧле чьвани, йане жи гӧл вәбьн тәр̍а чь, хwә тәр̍а найнә. Хальт фькьра Варсике фә̍мкьр у гот: — Э, Варсик, тӧ зә̍ф р̍ьнд фә̍мдьки әз чьва дьбежьм хушке, тӧ зә̍ф р̍ьнд зани, wәки гьлие мьн дәрhәqа гӧләкә чьqайә бона мьн бhа у бинхwәшданә, бина к̍ижане зува әз сәрхwәшкьрьм. Э, дә фә̍мдарийә,—Галйае гот у ч̍ә̍ве Ширьне ньhер̍и, йа кӧ wана дьньhер̍и у дьк̍әнйа,— фә̍мдарийә...

— Нhа әз дьхwәзьм гьлики бежьм, у гәрәке hун гӧр̍а мьн быкьн, wәрьн р̍ожа иройин, к̍ижан we нава ә̍мьре мьнда бьминә чаwа р̍ожәкә жь р̍ожед ә̍мьре мьнә hәрә баш, әм чаwа лазьмә дәрбазкьн. Һәрге qәдьре мьн п̍ьр̍и —hьндьки бал wә hәйә, wәрьн әм т̍әвайи we р̍оже әшq у ша дәрбазкьн.— Qәдре тә, бефьтйа, бал мә hәйә, — Варсике бь к̍ән гот у бона we йәке жи иро әм хатьре тә нак̍әвьн, әмә hазьрьн, дьхwәзьн hәма ве сәh̍әте hәр̍ьн у т̍әвайи we р̍ожа тәйә ширьн дәрбазкьн.

Р̍ожә хwәш бу. Бажаре Ереване нава hешьнайеда ӧнда бьбу. Һәр дәра, бәр hәр маләке даре hешинә назьк бьльнд бьбун у сәр малед бьльндә пе кәвьре туфейә сор, сьпи, гәwр чекьрида мел бьбун. Әме сәh̍әтәке бу Варсик, Галйа у Хальт чьбунә сәйрангбаг̍е "Алт̍ьндарие,, к̍ижан сәр т̍опькәки феза бажер̍ә у бь h̍әйр у h̍ьжмәк̍ар бажар̍ бь т̍әмами wанава дьhатә хане. Галйае hәвала ньhер̍и у гот:—Ай, hун we мала сәр проспекта Ленинә чар qате дьбиньн, а бәре дәwса we мале, мала калке мьн буйә, дийа

мьн гьли дькә, wәки сәр проспекте гьшк малед бьч̍ук бунә, ле ньhа hьла бьнhер̍ьн qә маләкә бьч̍ук жи т̍ӧнә— Э, чьр̍а дийа тә нәбежә жи тӧ ньзани?

Һәла шәбәq бу, qизьк т̍әзә р̍абьбун чубунә базаре, Ширьне жи әw дәр дьдан hәв, гава дәри вәбу у сәр шемике Хальт сәкьни. Баqе кӧлилка дәсте wида бу. Ширьн бәрбь wи чу у гот:— Хальт, тӧ иро р̍анәзайи, тә чь чах әв кӧлилке назьк к̍ьр̍ин?

— Ах ә̍зиза мьн, хәw чи мьнр̍анә, гава тӧ hәйи бона мьн. Ишәв бона мьн нә шәвбу, ле дә̍wат у щьнәт, чьмки исал чар салә тӧ бой мьн хәwьн у мьталә буй, ле ньhа мьнр̍а qайил буйә бьбә hәвала мьнә ширьнә h̍әта— h̍әтайе. Ләма жи мьн qраркьр иро пешийа гьшка hәр̍мә дьк̍ане, кӧлилке ә̍wльнә hәрә бәдәw бьк̍ьр̍ьм бона тә, Ширьна мьн. Әwи гот у кӧлилк данә Ширьне, Ширьне кӧлилк бинкьрьн у wи ньhер̍и, гот:— Хальт, әз зә̍ф р̍азимә, зә̍ф, жь мәрьватийа тә, тӧ гәлә hәваләки баши.

— Ле h̍әйф, wәки нәр̍ьнди, нә Ширьн?— Хальт аwа гот у Ширьне ньhер̍и. Сәр ван гьлийа Ширьн сорморо бу, пьрч̍уйе хwә кьр, щарәкә майин жи Хальт ньhер̍и у гот:— Ах, Хальт wәки тӧе щарәкә майин жи гьлие ӧса бежи, дьhа башә hәма ньhада hәвалтийа т̍әви мьн т̍әрк бьди. Әw чь гьлинә, тӧ дьбежи. Әw к̍е дьбежә, hәла мьнр̍а бежә, wәки тӧ нә бәдәwи, ахьр тӧ гәлә, гәлә бәдәwи... Әwе әв хәбәрана ӧса бь дьл готьн, wәки Хальт иди хwә зәвтнәкьр у гот. Дә п̍ак, әз иди т̍ӧ щар, т̍ӧ щар ван хәбәра набежьм, ә̍зиза мьн. — Ширьн, мина зар̍әкә кӧ хәбәре ширьн дьбежьне шадьбә, фьрнаq бу у гот:

— Ай, wәки тӧ ӧса бьки, тӧе дьhа дьле мьнда ширьнби. Әзе бьхәбьтьм ә̍зиза мьн, wәки т̍ьме бона тә бәдәwбьм,— Хальт гот у дәсте we гьрт...

СӘРӘЩӘМ

Сима Сәмәнд

"ГӦМАН"

ՍԻՄԱ ՍԱՄԱՆԴ
«ՀՈՒՅՍ»
(Քրդերեն լեզվով)
«Սովետական գրող» հրատարակչություն
Երևան—1982

«НАДЕЖДА»
/На курдском языке/
Издательство «Советакан грох»
СИМА САМАНД
Ереван — 1982

Рʼедакторе щабдар — Қарлене Чачани
Шькьлкʼеш — С. Сафйан
Рʼедакторе техникие — В. Варданйан
Қоректоре щабдар — Тʼемуре Хәлил

Қаґәз №2 70 X 108 1/32
ИБ 3788
Тʼәсмили нәшьркьрьне кьрьнә 1. 07. 1982с.
Бона чапкьрьне һатйә ԛолкьрьне 16. 12. 1982с.
Бәлгнәшьре ԛәwли 3,32
Бәлгнәшьре чапкьрьне 3,35
ВФ06964 тираж 500 Ԛимәт 25 к. тәмбә 1388

Ереван — 9, Терйан 91, нәшьрәта "Советакан грог„, нәшьрхана 1, йа сәрwертйа сәнайа полиграфиейә дәwләте, рʼәх Совета Министред Рʼеспублика Әрмәнистанейә Советиейә Социалистие. Ереван, Алавердйан 65.

Qимəт 25 коп.